

SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET

1985
ÁPRILIS

RADNÓTI ZSUZSA

A századvég gyermekei

Az elmúlt századvég gyermekei

Századvég. Álmos, magyar vidék. Romantikus kastély, vadregényes parkkal, benne különös társaság: gazdag, élnivágó fiatal özvegyasszony, tudóveszes feleség, fél-művelt, de vonzó férjjel és Iván, a szomszéd földbirtokos. Nevük idegen csengésű, talán oroszos : Olga, Viktor, Iván, csak a haldokló feleségnek van magyar neve : Márta. Baljós lassúsággal hömpölyög a cselekmény Gozdsu Elek: *Köd* című regényében. A lassított tempo, a visszafojtott emberi szenvedélyek különös feszültséget kölcsönöznek a történetnek. Mindenki mást szeret, és a beteljesült vagy beteljesületlen szerelmek egyként katasztrófához vezetnek. Élnivágók és halálraitétek, hopponmaradottak és győztesek sorsa egy-formán a boldogtalanság. Márta belehal a fájdalomba, hogy férje, Viktor és Olga, a szép özvegyasszony egy-másba szeretnek. Iván emberi roncs lesz, mert Olga nem őt választotta. Viktor viszont rövidesen ráun Olgára, aki előlötti bánatában lassú sorvadásnak indul. Végül Iván megöli Viktort és önmagát. A romantikus, már-már ponyvaizú történet Gozdsu Elek írásművésze-tében megnesemesül, és a „magyar Turgenyev” nemcsak boldogtalan sorsú hőseiről tud sokat mondani, hanem az egész századvégi magyar világról.

A hangsúly a regényben a lassúságon van. A szemmel alig követhető mozgásokon, az észrevétlen belső rezdüléseken, az alig-alig múló napokon, a lelassított írói ábrázolásmódon. A tunyán hömpölygő köd álom-szerű lebegésbe borítja a külső tájat és az emberek belső világát. A köd álomszerű, a köd feltartóztathatatlan, a köd baljós. Baljós és lassú, mint az idő, mely kérielhetetlenül felmorzsolja a regény tehetetlenül sodródó szereplőit.

A *Köd* szorongásos, neurotikus hősei örök szomorúságban és megfogalmazhatatlan sejtelmekkel élik életüket, és megadóan teszik fel kezüket feltartóztathatatlan végzetük előtt. Az életre alkalmatlanság, a nyomasztó belső üresség érzete a „fin de siècle” egyik központi élménye volt. A létbizonytalanság, a belső káosz, a közelgő, megnevezhetetlen katasztrófa félelme ott kísért Gozdsu Elek, Turcsányi Elek, Csáth Géza és mások írásaiban. Melankólia, mély depresszió, felfokozott életkultusz és ellenkezője, a halálvágy, az unalom, a céltalanság, tragikus rosszkezdő és világfájdalom lengi körül ezeket a szomorú szemű, sápadt szereplőket, s íróik mély azonosulással kísérik végig sorsukat. Az idegek és a lelkek betegesen túlfűtöttek és hisztériásak. A korművészetében vissza-visszatérő metaforák : a haláltánc, a hiúság vására, a nagy világszínház, a marionett-színház, a bábuletezés. Rónay György írja: „Olyan korok irodalmának közkedvelt szimbólumai ezek, amelyek már abban sem hisznek, hogy az emberi törekvéseknek egyáltalán értelmük, s az emberi életnek egyáltalán valami célja és hivatása van ... Ilyenkor nyernek új tartalmat, új időszzerűséget és hitelt a keserű létélmény olyan ősi metaforái és szimbólumai, mint a világszínház és a bábuember.”

A következő századvég gyermekei

Márton László *Lepkék a kalapon* című „rémbohózata” Gozdsu regénye nyomán készült. Nagy vonalakban ugyanazt a történetet mondja el, mint a *Köd*, azzal a különbséggel, mikor egy filmet hirtelen „schnellbe” tesznek; ilyenkor a felgyorsítás miatt a szereplők nevéseképpen, bábszerű szaggatottsággal kezdenek rohagnálni, valószerűtlen fejhangon ágálnak, a történet és a fordulatok követhetetlené válnak, és a különben meg-rázó jelenetek is komikumba fulladnak.

Nemcsak a történet, hanem nagyjából a szereplők is azonosak, de amíg a könyv hosszan tartó, aprólékos lélektani hitelességgel rajzolja meg a bomlási folyamatokat, az emberi személyiségek és viszonylatok ön-maguk ellentétébe való átfordulását, addig a darabban ezt az utat hajsolt gyorsasággal futják végig a szereplők. Ettől a hajsoltságtól, a rövid időtartamok alatt végbemenő radikális lélektani változásoktól nevéseképpen válik minden; a világfájdalom, az elvágyódás, az élet céltalansága fölötti kesergés, az önsorsrontó duhajkodás, a szenvedés, a pusztulás. És ami a könyvben értékesnek, sajnálni- és siratnivalónak tűnt, az a darabban üres pózzá, hazugsággá, handabandázássá silányul. A regényben árnyaltan életre keltezt, „háromdimenziós emberek” mozognak, a színpadon viszont „kétdimenziós laplányok”, mulatságos karikatúrák, közismert századvégi irodalmi típusokat idézve fel; a kedélyes lelkű papot, a dagályos beszédű néptanítót, az egzaltált szépasszonyt, a tudóveszes, bánatos feleséget, az életűt és akarategyenget dzsentrivádékot, a szangvinikus, önsorsrontó földbirtokost és a kulturált, mindenen kívül álló, német ajkú háziiorvost. Az emberi lét telítettsége helyett a bábuletezés sivársága árad a színműből.

Márton darabjában a századvégi irodalmi minták „megszüntette megőrzése” nemcsak a témára és a szereplőkre, hanem a műfaji formákra is kiterjed. Úgy indul, mint egy élőkép, melyet épp a századforduló táján Csehov emelt a remekmű rangjára. A szereplők — mint egy Csehov-persziflázásban — napfényes nyári délelőtt egy melankóliát sugárzó temető kertben gyűl-nek össze, beszélgetnek és közben bemutatkoznak: a mellékszereplők anekdotázó kedélyességgel, a főszereplők pedig már magukban hordozva későbbi konfliktusaik feszültségeit. A békés képet csak a ki-be rohangáló „gyerekszőrnyetegek” teszik nyugtalanítóvá, akik Csáth Géza gyermekszereplőire emlékeztetnek a megírás merész kegyetlenségében. Az expozíciós életkép hirtelen melodramába fordul át, pontosabban melodramát imitál és parodizál egyszerre; a tudóbeteg feleség váratlanul meghal, és ekkor elszabadulnak az indulatok és az elemek: beborul az ég, vihar támad, jégeső kopog, és a szereplők eksztatikus érzelmi felfokozottságban szenvednek, örvöngenek, sírnak és kacagnak. A második rész cselekménye már jobban eltér a regénytől. Az indítás az idill mimikrijét veszi magára: esős, őszi délután, az újdonsült fiatalasszony zongorázik, a férj újságot olvas. De a békés idill itt is pillanatok alatt felborul, az események megint meglódu-l-nak, de most nem a melodramába, hanem a „rémbohózata” műfajába pörögnek fel; a megcsalt feleség piócákat rak a nyakára, tíz körmével kaparja a falat, majd volt imádóját, Ivánt arra akarja kényszeríteni, hogy szökjenek meg együtt, de Iván és a férj a nő

háta mögött összeesküdnek, és az erdőbe indulnak parasztlányt hajkurászni. A gyerekek játékból mérget vesznek be, a néptanító, lánya elvesztett becsületéért ölni hajlandó, de tévedésből a jószágos papot üti agyon. A rászédett asszony idegrohamban fetreng, egy méla parasztfiú pedig hirt hoz az erdőbe indult két férfi haláláról, és a romhalmaz közepén fejcsóválva áll a német származású háziorvos, aki nagyon szereti Magyarországot, „ezt a szép szomorú kopasz országot”, és benne a magyarokat, akik mindig a sorsról beszélnek.

Mondhatnánk azt is, hogy Márton egyszerűen parodizálta Gozdu regényét. De a jelenség ennél bonyolultabb, és különösebb szándékra utal. A közelmúltban jelent meg a szerző első novellás kötete, a *Nagy-budapesti Rém-üldözés*, és már ebben is felfigyelhetünk jelentékeny stílusérzékére, verbális tehetségére, és arra a vonzalmára, hogy szívesen nyúl vissza régebbi korok irodalmi és gondolkodási mintáihoz. A *Lepkék a kalapon* a századforduló életérzését, gondolkodási és viselkedési mintáit, irodalmi típusait és beszédstílusait idézi fel a legmélyebb azonosulás, a mimikri képességével, de úgy, hogy azonnal idézőjelbe is teszi őket, mindent kisszerűnek mutatta, a lefokozás, az ironikus távolságtartás módszerével. Így a darabban egy-szerre történik meg a felmutatás és a kigunyolás gesztusa, a megszűntetve megörzés írói látásmódjával.

Mi volt ezzel a célja Mártonnak, túl azon, hogy szellemes stílusjátékkal szerezzen örömet az erre fogékony olvasóinak vagy nézőinek? Napjaink irodalma előszeretettel fordul a századfordulós életábrázolás felé. Ez a visszanyúlás, ez az irodalmi elődkeresés nem-csak üres vagy divatos nosztalgia, hanem mélyebb, gondolati hiányérzeteket is jelez, mert úgy tünik, sok olyan érzést és lelkiállapotot fogalmazott meg a századforduló irodalma, melyet az ember a jelenben is átél, de a ma írói még nem tudják olyan öntörvény-szerűen és hitelesen kifejezni, mint elődeik, így hát a múlt meglévő formáihoz és mintáihoz fordulnak, és azokat próbálják a mára alkalmazni. Mrozek a Tangóban — általánosabb érvényvel ugyan —, erről is beszél; szerinte a régi formák, a régi életvezetési minták ma használhatatlanok, a visszanyúlás csak csődöt és kudarcot eredményezhet. Márton László, mintha ezt a mrozeki „gondolatmenetet próbálna újra kifejezni és továbbgondolni; ha saját mai bizonytalanságainktól, saját ürességélményeinktől hajtva régmúlt világokhoz fordulunk, onnan, mint egy tükörről, csak saját magunk, csak saját bizonytalanságaink és ürességeink tekinthetnek vissza ránk. Márton szerint ez a nosztalgikus azonosságkeresés, a múltba való visszafordulás ilyen módon járhatatlan, és ábrázolása csak a hidegen végiggondolt, a kivülről társuló paródia műfajában lehetséges.

Mindez a mondandó elsősorban a darab figyelemre méltó stílusis rétegeiből olvasható ki, és nem a mélyebb tartalmi, gondolati tartományokból. De ezek a kérdések már átvezetnek a következő fejezetbe.

Egy dramaturg személyesebb megjegyzései

A darab markáns tehetségű író figyelemre méltó kísérlete, eredmények és szándékok, erények és hibák viaskodnak benne. A műalkotásnál nem lehet elsőrendű érv az alkotó kora, de azért nem is elhanyagolható körülmény. A huszonhat éves Márton Lászlónak ez már a „második műve. Az első *Kínkastély* címen szintén próza (Spiró György: *Az ikszek*) nyomán készült, és szintén múlt időkben játszódik. Míg a *Lepkék a kalapon* hangsúlyozottan az emberi létezés magánszféráiban mozog, addig a *Kínkastély* a művészet és a hatalom viszonyát vizsgálja egy Brecht-típusú, konstruált modellhelyzetben. Mindkét darabban figyelmet érdemel az érett dialógustechnika. A *Kínkastélyban* a szöveg kitűnően aknázza ki az emelkedett verselési forma és az ironikus, fanyar nyelvi, gondolkodásfordulatok között feszülő ellentétet. A *Lepkék a kalaponban* szintén az emelkedettség és a kisszerűség ellentétén van a hangsúly, csak itt a századfordulós, emelkedett irodalmi nyelv hangsúlyozottan kisszerű és álságos érzelmek kifejezésére szolgál. A darab nyelve és stílusa karakterfestő erővel bír. Sőt, a nyelv egyenlő a karak-

terrel, ugyanis a báb-dramaturgia szabályai szerint a forma mögött csak üresség van. A személyiség csak annyi, amennyit kimond. Nincs mögötte tartomány. Nincs fedezet, nincs titok. Így az ember annyi, amennyi a szó, amely kijön a száján, semmi több. A figura semmivel se több, mint az általa használt nyelv súlya és értéke.

A darab az izgalmas megvalósulások és a zavarbaejtő megoldatlanságok között ingadozik, olyan tartományban, ahonnan még sokfelé vezethet út, a tisztázás felé. Ha éles szemű és tiszta logikájú rendező fantáziáját mozgató meg a darab, a bemutató előtti mun-

tanulságos lenne az író számára. Valuszi szembesülne néhány könyörtelen színpadi szabállyal; például azzal, hogy a darabot keretbe foglaló kommentátor, Spangenberg Radiszló megírásánál hiába a szellemes ötlet (hogy ezt a felgyorsított életjátékot ő még így is gyötrelmesen lassúnak találja), hiába a nyelvi tűzijáték, ha nincs mögötte koherens gondolati erő, és így ebben a formájában a figura jelenléte ahelyett, hogy értelmezne, gazdagítaná a művet, inkább össze-kuszálja a képet.

Dramaturgként végigkísérhettem a darab megírási folyamatát. Többszörös vitatéma volt közöttünk Spangenberg Radiszló alakja. Jó néhány javaslatot tettem a figura tisztább jelentésére, de valószínűleg nem jó irányba, mert Márton mindig ellenállt, bár újra és újra nekirugaszkodott az átírásnak. Utolsó „csatánk-nak” írásbeli nyoma is maradt. Idézet az író leveléből: „Elismerem, hogy Radiszlóval valami — enyhén szólva — nincs rendben, ugyanis szétesik. Ha pedig azt állítanám, hogy ez volt a céloom velem, túlságosan egy-szerű kibúvó lenne, s egyébként is: annál rosszabb. (És nem is igaz, hogy ez volt a céloom.) Radiszló funkciója szerintem a következő: ő a darab démona, vagyis egy magasabb értelemben vett sűgő. Ő az, akit a szerző kitalált, a többi ő találta ki. Az ő teljes konfúziója, villámgyors öregedési székletperspektívája, saját kreatúráinak kiképzése és meggyilkolása még mindig sokkal reálisabb, mint a többi szereplő szenvedései. Fontosak tehát: fizikai tulajdonságai. Öregedése. Nárcizmusa. Handabandázása. Ezelős, látszólag érthetetlen gyűlölete minden és mindenki ellen ... A lényeg: úgy érzem, Spangenberg monológjain nincs értelme változtatni. Részint információkat potyogtat el, részint primitív (elsődleges) indulatainak ad hangot. Démoni-sága is erre szorítkozik: nem a darab cselekményét találja ki, hanem princípiumait, az életrontást, az ürességet, a hazugságot. Egy dolog jutott az eszembe a Maga ötlete nyomán: ha valóban Radiszló zárja le a darabot, visszamenőleg értelmezhetné önmagát ... Utó-irat. (Egy nappal később.) Még egyszer újrarendelve a Maga álláspontját és az enyémét, arra jutottam, hogy a következetesség, amit el akarok érni, csak akkor ér-vényes. ha a darab eljut egy bizonyos mélységig. Már pedig Spangenberg szívetlen fecsegése — ebben teljesen igaz van! — minden, csak nem mély. Ha komolyan vesszük azt, hogy ő démon, s mégsem lehet aktív (cselekvő) drámai hős, egy megoldás marad: azonosulnia kell a főszereplők fantazmagóriáival. Első monológjában tehát Viktort, a másodikban Olgát, a harmadikban Ivánt kell utánoznia, és lelepleznie. Konceptiója nagyjából a következő: attól tart, hogy a szereplők között van egy igazi (vagyis tőle független) ember. Mire kiderült, hogy egyik sem az, véget ér a darab. E megfontolásból az első és a harmadik monológ változik, a második nem.” Fenntartásaim azonban nem csökkentek a javítások után sem. „A párharc” író és dramaturg között továbbra is döntetlenre áll.

A másik vitatémánk a báb-dramaturgia elvi és gyakorlati problémái voltak. Mikor először vettem kézbe a darabot, nagyon élveztem ezt a karikatúrisztikus, bábszerű ábrázolást. Újraolvasáskor, némi következet-lenségről téve tanúbizonyságot, hiányérzeteimnek adtam hangot, és inkább azt kívántam, hogy a szereplők, főleg Olga, fokozatosan váljanak bábokká és ne azonnal, és szakaszosan veszítsék el emberi értékeiket, tartásukat. Márton érveit hallgatva azonban beláttam: lehet, hogy (ha részleteiben is) egy másfajta dramaturgiai gondolkodásmódot akartam rákényszeríteni — így utólag. Ismét őt idézem: „... engem jobban izgatott a

karikatúra. Ezért a darab — ahogy most van — talán nem is egészen groteszk. Egyrészt azért, mert nem az optika torz, hanem maguk a dolgok és az emberek. Másrészt nem értékvesztést akartam ábrázolni (vagyis meglévő értékek deformálódását), hanem azt, hogy nin-csenek értékek, nem is voltak, színjátékot látunk te-hát, üres címkek fantazmagorikus kavargását. Ezért nem szenvedhetnek a szereplők, vagy legalábbis nem válthat ki részvéte a szenvedésük. Erre utal a műfaji megjelölés : rémbohózát; valamint arra, hogy bábmerev lények csetlenek-botlanak rémképzeteik omladékán ... Minden olyan változtatást el tudok fogadni, ami a maszk telítettségétől a bábu üressége felé visz; bármiféle visszalépést következetlenségnek éreznék, akkor is, ha „kihasználatlanul” marad egy-egy jelenet."

Ezek az érvek igen meggyőzően hangzanak, s jó né-hány jelenet tökéletesen igazolja az író makacs gondolatmenetét, más jelenetek viszont továbbra is komoly hiányérzetet hagynak maguk után, mert a meg-valósítás nem tűnik hitelesnek, nem igazolja vissza az alkotói szándékot. Így továbbra is fennmarad a kétely; a kiüresedett, eszményeit és tartalmait veszített emberi létezés ilyen formában való ábrázolása eléri-e a kívánt hatást? Végül is az, hogy az ember bizonyos korokban és körülmények között bábuként létezik, for-

mák és tartalmak nélküli ürességben — teoretikus állítás. A legbábszerűbben élő ember is az élők életét éli, és csak madártávlatból, a nagy összefüggésekbe be-ágyazva lehet érzékeltetni és tudatosítani ezt a fajta létezési formát. Távlatos írói perspektíva kell ahhoz, hogy képesek legyünk elfogadni és befogadni ilyen el-vontabb típusú állításokat és ábrázolásokat. A próza műfajában a visszacsatolás és a rámutatás kettősségében könnyebb felfejteni ezeket az igaznak tűnő, de csak teoretikusan bizonyítható tételeket. Ebben a da-rabban a szereplőket valóban úgy szemléljük, mint a kalapra tűzött lepkéket; hideg tárgyilagossággal, a ki-vülálló közönyével. De vajon bekövetkezik-e a dolgok érzékekre és agyra ható felismerése, hogy az író itt az emberi létezés egyik határhelyzetét próbálta bemutatni? Valószínűleg erőteljesen csökkentené az aggályokat, ha Spangenberg Radiszló alakjában világosabban orientálna a szerző: helyzete és szerepe ugyanis lehetővé tenné a rámutatás gesztusát, és így megkönnyítené a szereplők bábszerű létezésének a felismerését.

Kétségeimet és némi zavaromat a darabban kapcsolatban azért mertem a nyilvánosság elé bocsátani, mert biztos vagyok benne, hogy a mű ebben a formájában is felmutatja a tehetség erejét és a felelőség-teljes küzdelmet a kifejezés új típusú formáiért.

MÁRTON LÁSZLÓ:

Lepkék a kalapon

Rémbohózát

Gozsdu Elek Kód című regényének a felhasználásával

MIMI HORRIBILIS PERSONAE:

SPANGENBERG RADISZLÓ csász. és kir. korlátnok, szemlátomást öregszik

BAÁN OLGA, Baán Kázmér özvegye, majd Baán Viktor felesége, 27 éves

BAÁN VIKTOR magánzó, 32 éves

BAÁN MÁRTA, Baán Viktor felesége, 35 éves BAÁN MARIANN, Baán Olga kislánya, 4 éves BAÁN KLÁRI, Baán Márta kislánya, 5 éves

BAÁN MILL, szintén Baán Márta kislánya, 6 éves BAÁN GÁBOR vizgyörki lelkész, 72 éves

TAX IVÁN bocsári földbirtokos, 22 éves

STIFTER ADALBERT orvos, 48 éves

DAHÓ SÁMUEL vizgyörki néptanító, 53 éves PILLÉR GÁBOR bocsári parasztleány, 25 éves És még sokan mások

Történet Bocsáron és a vizgyörki Baán-uradalomban az 1880-as évek elején

ELSŐ RÉSZ

A vizgyörki templom kertje, júniusi vasárnap délelőtt. A darab szereplői mozdulatlanra dermedve állnak a háttérben; keltsék a megállított pillanat illúzióját. A sűgőlyuk előtt állványos fényképezőmasina, hatalmas fekete kendővel beborítva. Spangenberg Radiszló begördül tolszékén. A darab elején eléggé fiatal még; minthogy más időt élt át, mint a többi szereplő, azt mondhatjuk, hogy életének eddig a fele telt el. A hát-térben egymásra torlódó sápad, vézna figurákkal el-lentében ő szinte kicsattan az egészségtől; beszédében a gyakorlatias józanság horáci derűvel keveredik. Esetleg harangozhat a lábával; fontos, hogy ne derüljön ki rögtön, miért kényszerül tolszékbe. Öltözéke, bár valamikor elegáns lehetett, nemcsak idejétműltnak, ha nem elhanyagoltnak is látszik

SPANGENBERG Vagyok, aki van. A nevem pedig Spangenberg Radiszló, ti velsz ebek! Mindent én találtam ki. Jaj lesz önöknek. Van köztük egy ember. Így telnek-műlnak napjaim. Azaz nem telnek, és még kevésbé műlnak. Ott áll az égen a nap. (Öklét rázza) Odaszögezve. Harminckilenc éves vagyok. és azóta egy helyben áll. Azon a kék vasalódeszkán. Ezek meg azt hiszik, hogy megmozdulhatnak. Hogy érzéseik vannak. És gondolataik. (Viktort utánozza)

Hogy szolgál a kedves egészsége, nagyságos asszonyom? Szeretnék egyszer egy igazi gonosztevőt látni. En ügyebár mindent megteszek, ami emberileg lehetséges. Nézze meg, tüneményes izlésű kisangyal, milyen választékos kalap van a fejemen hetykén félre-csapva. Ily divatos fejfödő alatt egyszerűen kötelező valaminő magasabb értelemben vett szellemiségnek rejteznie. (Saját hangján) Hát ilyen az én emberem. Aki valóban ember, csak álcázza magát, nagyon ügyesen. Tessék, meg is lehet nézni. Ott van hátul. Még bajsa is van. (Letépi Viktor bajszát, meglöbög-tatja) Csakhogy engem az igazsággal sem lehet meg-tévesztetni. A hamis az igazi. (A bajuszt gondosan visszarágasztja) Most pedig jól figyeljetek. Elmesélem az én kis életem történetét. Egy alkalommal tizenkilenc esztendő voltam. Befordultam egy mellék-utcába. Nicsak, hová lett a lábam? Ejha, meglógt a kis haszontalan! Aznap — jól jegyezzük meg! — rántott borlányt ettem a Centrálban. Semmi baj. Ugyis mozdulatlan az égbolt. Volt egy megbízható puskám. De minek mindjárt lőfegyvereket emlegetni? Nem kellene az eredmények! Nem kellene az eredmények!! Nem kellene az eredmények!!! (Lecsillapulva) Attól támadt bennem kétség, hogy nem zavartatják magukat. Ámde nézzünk most a nőkre. Nem lehet őket megmérgezni, mert ők maguk a mérég. (Melodramatikusan) És próbáltatok-e már szíven szűrni valakit, akiről kiderül, hogy szívtelen állat? Zsigerzacskó. Porcelánfül. Gombszemek és pemzlibajszak! Röhöjtő csipők, és még a masinát is itt felejtették! Ezek azt hiszik, hogy valódi kép lesz belőlük, hahaha. Már háromnegyed órája nyitva van a fény-rekesz! És közben a kisujjukat sem. Lajhárók és tetvek és rönsnyögök; most egy nagy titkot! Először is, van egy megbízható puskám, ihol! (Felmutat egy fel-világosodás korabeli lőfegyvert) Ezekről a szerencsétlenektől szoktam kölcsönvenni, de mindig átmev rajtuk a golyó, még csak észre sem veszik. Egyszer sikerült elérnem, hogy a Márta nagyságos asszony vakaródzott a lövés után. De hát ő nagyon illem-tudó, s különben is egy hét eltelt, amíg a másfél tucat vakaródzó kézmozdulat, bizony. És ez a titok vastagabbik fele, például Baán Viktor nagyságos úr, az ott, a jobbszálon, aki a bajuszt pödri, hüvelyk- és mutatóujjával mindeddig másfél fordulatot. Fél nap alatt, észbontó! Mindig is gyors volt a felfogóképességem, de hát azért ez túlzás! Olga fiatalasszony, itt ez a legyezős, a megboldogult Baán Kázmér özvegye. Legutóbb vetkőzés közben, igen, én. És még ezek hiszik, hogy valódi kép lesz belőlük. Tizenkilenc éves voltam, amikor a fűzőjét megoldotta. Most harminckilenc éves vagyok, azóta fel is öltözött. Megőrülök az unalomtól. Meztelen testét három és fél hónapig volt alkalmam, az neki csak egy pillanat. Lássunk

tisztán. Ezek nem bírnak mozogni. Én találtam ki őket, már csak ezért sem élhetnek a szegény kis vértelenkék. Mégis ők látnak vendégül engem. Ellopom az ételt az asztalukról. Úritkezéseim számán és a bél-sár hosszán szoktam lemérni, hány éves is vagyok. Harminckilenc, kérem szeretettel. Mire belekortyol-nak a reggeli kávéjukba, három hét! És észrevenni? Nem! Engem? Soha! Felőlük vért is izzadhatnak! Az is megfordult már a fejemben, hogy a környéken a férfiakat megfojtom, a nőket megerőszakolom. Szánalomra méltó, gyenge nyomorék vagyok, de valamivel gyorsabb náluk. Mégsem lehet. Keresztülnéznek rajtam, én pedig mintha levegőbe markolnék. Azt hiszik, fel tudom emelni a nők szoknyáját? Hát nem! *(Először Olgát, majd Mártát próbálja vetköztetni, fáradozása kudarcba fullad)* Keresztülgurulok rajtuk. Valahogy így. *(Többször is átgurul az élőképén, oda-vissza. Nem család, nem ámtítás: valóban keresztülhal az emberi testen!)* És még ezek hiszik, hogy fényképet és fotográfiát és dagerrotípiát! És különben sem tudják megbecsülni, vaksi férgek! Én, Spangenberg Radiszló, életem esszenciáját, róluk viszont lemondok! Én óránként nem egészen egy méter, naponta húsz méter sebességgel! De fényképezkedni, ahhoz van eszük! *(Belekukkant a masinába)* És a fényrekesz, még mindig! Csak egyszer, csak egyetleneszer! Szabad szemmel kivehető mozdulatot, ami nem az enyém! *(A fényképezőgép füstölögni kezd)* Na! *(A fényképezőgép felrobban. A kendő rálebben azokra a szereplőkre, akik nem lesznek a színen a következő jelenetben)* Köszönöm! Sej-tettem, hogy a használati tárgyak akkor is tudják a fizikát, ha Spangenberg Radiszlónak, izé, köszönöm! *(Kigördül)*

Harangszó. Az élőkép maradéka mozgásba lendül. Jelen van: a három kislány, Viktor, Márta, Gábor bácsi, Stifter, Dahó Sámuel. A misének éppen vége; ragyogó nyári délelőtt

MARIANN *(fölmászik a kendővel a letakart testekre, bukfencezni próbál)* Milyen puha pázsit! Nézzétek, hogy bukfencezem!

MILI Nem szabad! Ez templomkert! Itt halottak van-nak eltemetve!

KLÁRI Én inkább visitani szeretnék! Anyuska, tessék megengedni, hogy visítsak!

MÁRTA Hallgassatok, gyerekek! Viktor, nem érzed? Valaki bámul!

VIKTOR A szentmise, ha nem tudnád, arra való. MÁRTA De nemcsak most, hanem éjjel is. Kérlek, légy egy kicsit megértőbb!

GÁBOR BÁCSI Te viszont, Viktor, a családfa gyökereit áskáltad. *(Hátraszól)* A szentmise véget ért, menjetek békével! *(Viktorhoz)* Vagy tévednék?

MARIANN Aki nem ide tartozik, az menjen innét!

DAHÓ Hiszen elment már mindenki, drága kis bogaram!

MÁRTA Gyerekek, mondtam, hogy ne lármázzatok! *(Mariannhoz)* Neked sem ártana, ha ráncba szedne az édesanyád.

VIKTOR Igen, Gábor bátyám, kimutattam közös őszünkről, Baán Tivadarról, hogy legalább olyan egyenes ági leszármazottja vagyok, mint szegény Kázmér, ami persze semmit nem jelent Olgára nézvést; nagyon hálásak vagyunk neki. Ha nem hívott volna, most is Pesten koptatnám a faszteret, zajban, porfel-hőben. Szegény feleségem a gyöngem tüdejével . . . jobb nem is gondolni rá.

MÁRTA Te csak ne félts engem.

VIKTOR Jól van, akkor is nemes rokoni gesztus Olgától. És a legkevesebb, amit elvárhat, hogy támaszai legyünk ezekben a nehéz napokban.

MÁRTA Én úgy hallottam, hogy igencsak jókedve volt Olaszországban. Talán jobb is a kelleténél.

GÁBOR BÁCSI Ennek csak örülhetünk, édes leányom. Gyásszal hivalkodni nem való.

VIKTOR Jól mondod, Gábor bátyám. Különben igen érdekesen prédikáltál, egyszer ki fogjuk nyomtatni. STIFTER *(akcentusa nincs, de nyelvtani hibákat vét)*

Márpedig a méltóságos Frau Olga megható ragaszkodással gyászruhája viseli.

MÁRTA Csalfa színlelés. Nekem a kék ruhámban is melegem van.

VIKTOR Könyörögve kérlek, ne öltözz át, nem akarom egész éjjel a köhögéset hallgatni.

MÁRTA Te mindig a javamat akartad. Viszont az Olga mégiscsak eljöhett volna misére, ha már egyszer a templom patrónája. Külön padja van! Gábor bácsi, nem órá céloztál a prédikációdban? *(Csend)* És még a kislányok sem nyughattak. Az ő gyerekétől a mieink nem tanulnak egyebet, mint haszontalanságot!

VIKTOR Mert neked elveid vannak! És a gyermeki jó-kedv első fuvallatára fejjöröcsöt kapsz!

A háttérből a gyerekek nyílzáport zúdítottak Viktorra

GÁBOR BÁCSI Gyerekek, ejnye, legyetek jó kisleányok! Tudjátok mit: szedjétek virágot! *(Mártához)* Ne bosszankodj, édes leányom; Krisztus urunk is azt mondta, hogy engedjétek hozzám a kisdedeket!

DAHÓ A plebános úr nem tesz olyat, hogy a méltóságos asszonyt kipredikálja. A méltóságos asszony sokat áldozott a templomra, és máris mennyi bánata volt, pedig még milyen fiatal! Bizvást megbocsát-hatjuk bohó szeszélyeit!

STIFTER Neki kellett natürlích sok bűbánát kirtartani, de birtokol erős organizmussal, és az utazás is csinált neki jót. Mintha kicserélve volna; s az a nemes lelke van csodálatra méltó neki. Tétélezem fel, most búslakodik szegényke.

Olga kilép a kendő mögül. Könnyű nyári ruha van rajta. Kirobbanó vidámságába némi szeszélyes ingerültség is vegyül. Mögötte két-három lépéssel jön Iván

OLGA Látom, a társaság még együtt van. Szép jó vasárnapot.

MÁRTA Amint látod, egy kicsit elkéstél, de legalább Ivánt is magaddal hoztad.

IVÁN Kézcsókom, egy lepkét hajsoltunk egészen idáig, nem látta véletlenül?

MÁRTA *(Olgához)* És fölvetted a rózsaszínű ruhádat. OLGA Igen ... Olyan szép nap van ... kár lett volna ...

MÁRTA Hiszen én csak örülhetek, ha jókedved van.

VIKTOR Éppen ezért kár is beszélni róla. — Képzeld, Iván, Stifter doktor úrral éppen a te Gót barátodról csevegtünk, akiről már a múltkor is elmeséltem, hogy német poéta volt, nem pedig francia muzsikus. Hallottál-e már a Faustról?

IVÁN A Faustról? *(Öklöbe szorítja a kezét)* Ihol van a Faust, látod-e? Tudok én svábul, még jobban is, mint hinnéd!

STIFTER Aber Herr Iván! Az egy másik Faust! OLGA *(nevet)* Gratulálok, Viktor! Szeretném, ha ló-háton is ilyen fölényes volnál.

VIKTOR Hahaha! Derék egy fiú vagy, Iván! Úgy suhogtad az ostort, mint a Szefillai Borbély a beretvát!

IVÁN *(bizalmatlanul)* Engem Lukács, a kocsisom szokott beretválni.

VIKTOR *(végigsimít Iván arcán)* Épp eléggé borostás is vagy.

IVÁN Te, vigyázz!

GÁBOR Ide hallgass, Viktor: lelketlenség, hogy kigünyöled felebarátodat, aki nem tudott kiművelődni. Különben is elvártam volna, hogy legalább a szent-beszéd után egy kicsit magatokba szálljatok. Jobb is lesz lepihennem, semhogy ünnepontó legyek. Mulassatok jól. *(Kimegy)*

VIKTOR Ejnye, megbántottam derék öreg rokonunkat. Megöl a lelki-furdalás. Remélem, Iván, legalább te nem haragszol. Miért nem szóltál, hogy nem érted a tréfát?

Beszaladnak a gyerekek

OLGA Kislányok, jök voltatok?

KLÁRI Igenis, Olga néni, letépkedtük a virágokat!

MILI Tessék nézni, hogy véreznek, csupa ragacs a kezem!
MARIANN Azt játszottuk, hogy én vagyok a királynő! MILI Én meg a komorna!
KLÁRI Én meg a szakácsné!
MÁRTA Minden tűzliliomot leszakítottatok. Hát van szívetek?
OLGA Ej, milyen szép kis dundi csokor! Ugyan vigyék el Gábor bácsinak, hadd örüljön!

A gyerekek kiszaladnak

Csak gyorsan vigyék, mert aztán főzelék lesz a virágból. — Ne haragudjatok, olyan furcsákat mondok. Valami van a levegőben. Ti nem érzitek?
STIFTER Igenis, ma szokatlanul hőség.
OLGA Az is, de nemcsak az. Mintha valaki bámulna. Már este is, amikor aludni tértem. Bevilágítottam az ablakok és az ajtók mögé, sehol senki.
IVÁN Hát most vagy létezik a leskelődő, vagy nem létezik a leskelődő. Ha nem létezik, akkor nincsen semmi baj, ha létezik, akkor ellátom a baját, egyet se féljetelek.
MÁRTA Barátom, az ön buzgalma jobb ügyhöz méltó. VIKTOR *(Olgához)* Tényleg nem kellene fantáziálnod. OLGA Fantáziálok. Úgy is van. Itt mindenki józan, csak én fantáziálok.
MÁRTA Na hallod, majd éppen terád fognak leskelődni!
DAHÓ Ne haragudjanak ... ezt azért mégsem kellene...
IVÁN Én azt hittem, hogy az baj, ha valaki leskelődik -
VIKTOR Megmondtam, hogy az Iván az egy édes pofa.
MÁRTA *(Viktorhoz)* Gyere, drágaságom, kísérd el gyöngéled hitvesedet a patakparti kies virányra! *(Halkan)* Reggel megint vért köptem.
VIKTOR Mert nem vagy hajlandó könnyebb ruhát fölvenni! Nem győzlek figyelmeztetni, hogy öltözz át!
MÁRTA Vagy volna kedved négykezeset játszani bent a házban? Ott most hűvös van.
VIKTOR Jól van, párolódjunk bugyrainkban ebéd előtt egy kicsit. Viszlát, szentek és angyalok!

Viktor és Márta kimennek

DAHÓ Áldatlan egy állapot.
STIFTER Nem, kérem. Ártatlan vannak a gyermekek. Talán.
MILI *(beszalad)* A Mariann folyton bökdösött mise közben, hogy varkocsba fonjam a haját, és a mama haragudott.
DAHÓ Ájtatosságunkat a gyermeki lárma nem zavarja, mert az az életnek jele.
MILI Nem is árulkodom. Iván, gyere fogócskázni. IVÁN Majd máskor. Most inkább a doktor urat figyelj, a lepkék nagy barátját!
DAHÓ Szólj a szüleidnek, bizonyára szívesen játszanának veled.
MILI Nem lehet, ők sohasem játszanak. *(Stifterhez)* Doktor bácsi nem akar fogó lenni?
STIFTER Azonnal, csak itt van az alulírott Insekt, kéz-ben pillangózik nekem. A kisleány vár egy rövidet, felszúrom a kalapomra, supsz meg is van.
OLGA Élve szűrja föl szegény kis állatot? Hát van szíve doktor úrnak?
DAHÓ Doktor úrnak elvei vannak. Valaminek muszáj lenni.
STIFTER A Herr Tanító már megint egy witzes. Ben-nem szívek is meg elvek is vannak, főleg amikor meghalt nekem szép menyasszony. Most is .megvan fekete szalagja kalap szélén lepkéstül. Nekem akkor nagyon fájtak a szívek, de nem egy Egoist vagyok, és fájásokat legyőztem.
OLGA Szegény kis pille még mindig verdes!
MILI Én a lábát is ki szoktam tépkedni.
DAHÓ Ó te kis megátalkodott! Hát nem gondolsz arra, hogy fáj neki?
STIFTER Lábatlan pillangót lehet nem gyűjteménybe dugni.

OLGA Sötét ösztönök szunnyadnak benned. Megborzadok, ha végiggondolom.
MILI Jól van, visszamegyek a Gábor bácsihoz, és elmesélem ezeket a sötét ízéket. *(Kimegy)*
IVÁN Dokterkám, ön egy rideg észlány, akkor is, ha könnybe lábad a szeme.
STIFTER Árifáril! Pillangó csak egy kis masina, korább vagy később úgyis fog megállni. Jobb élve fel-szűrni, mert akkor megmarad a himzőpor, az a kis por a szárnyain. Lehet az ilyen lepkékből sok-sok tanulni.
IVÁN *(Olgához)* Hallotta, nagysád? Lehet a lepkékből tanulni !
DAHÓ *(Stifterhez)* Önök, tudósok a Teremtőt akarják utánozni silány fabrikálásukkal!
STIFTER Hohó, nem vagyok én egy buta Materialist! Az ember a természetből csupa nemesség tanulhat; az ember egyfelől van egy Apparat, másfelől csupa sem-mi nemes lélek és emelkedő szellem. És a lélektől röpitve vagyunk, mint egy luftballon, és égen oda-fönt van sok-sok csillagok, és belül Moralisch tör-vény!
IVÁN *(Olgához)* Szeretnék veled együtt lenni. OLGA Most is együtt vagyunk.
IVÁN Így nem ér semmit.
DAHÓ *(Stifterhez)* Talán attól tanul mórest a világ, hogy az ember a rösnyögtől származik?
STIFTER Was ist das: rösnyög?
DAHÓ Svábul nem vagyok megmondhatója. Bradypus tridactilus.
KLÁRI *(beszalad)* Doktor bácsi, láttam egy lepkét, fogjuk meg!
OLGA Már megint ezek a lepkék!
STIFTER Előbb még a tanító bácsi beszélget.
DAHÓ Mit sem tesz az, kergetőzzünk vagy fogjunk lepkét, közben disputálhatunk a világmindenségről. MILI *(beszalad)* Jaj, be jó! Fogócskázunk!
STIFTER Szüleid nem jön?
KLÁRI A mama sír, a papa haragszik.
STIFTER Papperlapapp, mindig harax! Egy ilyen szép nyári napkor!
OLGA De aztán ebédre itt maradjon a tanító úr, mert elvárjuk ám!
DAHÓ Nagy tisztesség ez nekem, de nem hagyhatom otthon egyedül a kislányomat.
OLGA Nem is tudtam, hogy van egy kislánya. Miért nem hozza el? Hány éves?
DAHÓ Tizenhét éves a lelkem. Szemem fénye, vénségem egyetlen támasza.
OLGA És eddig nem hozta el bemutatni? Hát ez most már nem túl halasztást!
DAHÓ Szerény kisleány ó. Nem való neki ez a nagy tisztesség. Meg aztán olyan ruhája sincs ...
OLGA Szót se többet, kedves tanító úr. Most, azonnal hozza ide. Kérem, szépen kérem.
DAHÓ Ilyen hirtelen bajos volna. Olyan egyszerű, szende leányka! De legközelebb feltétlenül! Dehogys utasítom vissza! Sőt igen hálásan köszönöm! KLÁRI Tanító bácsi lesz a hunyó!
MILI Minden békának felvágjuk a hasát!
DAHÓ Fiat justitia, pereat mundus! *(Látványosan le-hunyja szemét, néhányszor majd nem hasra vágódik; a kislányok után kibotorkál)*
STIFTER Most én elrejtöz magamat nagyon ügyesen. *(Kimegy)*
OLGA Milyen üres lett a hely.
IVÁN Menekülsz?
OLGA Nocsak, mit akarsz tőlem?
IVÁN Hogy mit akarok? Te nagyvilági hölgy vagy, én pedig tönkre fogok menni. Es műveletlen fajankó vagyok, mert egy művelt embernek nem illik akarni ! OLGA *(ásit)* Nagyon érdekes, amit mondasz.
IVÁN Képtárakról nem beszélhetek, mert nem láttam egyet sem. Nálunk csak a dédapám képmása maradt meg, az is megfeketedett a gyertyafénytól. Te folyton Olaszországról beszélsz. Meg a szobrokról.
OLGA Meg a muzsikuskokról.
IVÁN Muzsikuskokról, akikkel ebédeltél. És hercegek-vel. Hát én hercegekkel nem társalkodhatom. Lábon adtam el a búzámat a zsidónak! Nincs kedvem kép-tárakról beszélgetni!

OLGA Nem ismerek rád. Azelőtt olyan kedves voltál. Bántott valaki?
IVÁN Lábon adtam el a bűzámat a ...
OLGA Szoktad mesélni.
IVÁN Tavaly elrothadtak a kék, mert késtem a csép-léssel. Akkor készültél utazni. Mennyit szenvedtem akkor! De legalább remélni lehetett, hogy egyszer boldogabb leszel.
OLGA Én a helyzetemmel meg vagyok elégedve.
IVÁN Hát ez az. Nem voltál azelőtt ilyen. Azóta vagy ilyen, hogy körülnéztél a világban. Ridegebb lettél.
OLGA Ostobaság! Hagyjuk ezt az izetlenséget! — Miből gondolod, hogy ridegebb ... Te! Csak nem vagy féltékeny?
IVÁN Hová gondolsz? Nem szoktam köntőrfalazni. Ha valamit akarok, megmondom. Szembe, babám, ha szeretsz, ha nem szeretsz, elmehetsz.
OLGA *(nevet)* Te nem változtál, az biztos. Csacsi gyerek vagy, és az is maradsz. Szóval Viktor miatt ... IVÁN Mondom, hogy szó sincs róla!
OLGA Ti, férfiak mindig nyilegyenesen. Árkon-bokron át! Ugye, hogy megfojtanád egy kanál vízben? Na? Tagadod? Utárod, silány piperkőcnek tartod, aki fecseg, és a napot lopja. Nem?
IVÁN Miért is utálnám? Hiszen a vendéged.
OLGA Ő nem vendég. Szükségem van rá. Pedig fecseg, ez igaz. Csakhogy az ő fecsegése magasrendű szellemi koncentráció. Ezt ő mondta magáról. Ő nagyon őszinte. És az sem lényegtelen, hogy rokonom, a felesége szintűgy. Nélkülük nem bírtam volna ki. Viktor páratlanul művelt.
IVÁN Ért a muzsikushoz.
OLGA Már megint gyönyörlödsz. Ez túrhetetlen. Össze kell barátkoznod Viktorral.
IVÁN Inkább kihívom párbajra.
OLGA Minek? Ugyanolyan krakéler vagy, mint ő, csak egy kicsit műveletlenebb. Két ilyen értékes ember tartson össze! Mondd, ennyit sem teszel meg a kedvemért? Hallgatsz? Meglátod, milyen szép leszel. Úgy fogunk élni, mint három jó barát.
IVÁN Mint három jó szerzetes. Még a lóra sem tud felkapaszkodni! És azok a fennkölt kifejezések!
OLGA Tanulhatsz tőle. Szeretném, ha hozzá hasonlítanál.
IVÁN Nem szeretem a rossz tréfákat!
VIKTOR *(bejön)* Zavarhatok?
IVÁN Nem!
OLGA Nem zavarsz, gyere csak!
VIKTOR Márta már megint föláldozta magát értem. Jobb ügyhöz méltó buzgalommal.
OLGA Elég rosszul néz ki, szegény. Te meg igyekeztél minél komiszabbul viselkedni.
VIKTOR Nem tehetek róla! Még egy szent is megsokallanál *(Ivánhoz)* Ne haragudj, hogy ilyesmikkel un-tatunk.
OLGA Szeretném, ha délután kilovagolnánk.
VIKTOR Nem lehet, vihar lesz.
IVÁN Honnan tudod? Különben sem vagyunk cukorból.
OLGA *(Viktorhoz)* Van az a szelíd, öreg, fehér kanca, neked majd azt nyergeljük fel. Most pedig menjünk, mindjárt asztalon az ebéd.
IVÁN Én itt maradok.
VIKTOR Iván attól tart, hogy a kést a bal kezébe találja fogni.
IVÁN *(előhúzza vadászését)* A jobb kezembe találtam fogni.
OLGA No, ne bolondozzatok! Oly méltatlan ez a civakodás! Különben is, elhül az ebéd.
IVÁN *(leül)* Jó étvágyat!
VIKTOR *(Olgához)* Utána négykezest fogunk játszani.
OLGA Utána lovagolni fogunk. Ha nincs kedved a fehér kancához, kaphatsz temperamentumosabb lovat is.

Olga és Viktor kimegy

IVÁN Ez aztán a világfi! Lenyűgöző elegancia! Példa-képem lehetne! Hát, még egy kicsit barátkoznom kell a gondolattal! *(Belérug a fényképezőgép roncsaiba, fényképek zuhognak a zsinórpaplásról)* Mi az,

nyár elején őszi levélhullás? Ki látott már ilyet? *(Lehajol)* Az áldóját, ez Viktor, a példakép! És milyen sok van belőle! Keresztbe fonja karját! Zsebre dugott kézzel áll! Pipázik! Hegyet mászik! Hajóra száll! Parafasisakban! Csákóban! Ejnye, nehogy szégyent valljak előtte! *(Felerősíti a képeket egy fa-keresztre, hátrál, késével célba dob rájuk)* Ennek vége. Ennek is. Ennek is. Ennek is. Pocsék papírból vannak, nem kár értük.

STIFTER *(bejön)* Mit Iván úr csinál?

IVÁN Rendet.

STIFTER Az jó. Magyarok vannak jó emberek, ha rendet szeretik. — Ach, a Herr Viktor képei! Keres-ni fogja!

IVÁN Nem fogja keresni. De ha doktor úrnak eljár a szája ...!

STIFTER Az istenért, mi van baj?! Maga vadősember! Egy szörnyű pogány magyar!

IVÁN Gyűlölöm.

STIFTER Kicsodát? A Herr Viktort, igen? De miért? Ugye nem gondolja komolyan? Ő nem egy rossz ember, egy kicsit francos a szelleme, és van sok ironia neki.

IVÁN És az miért nincs nekem? Különben is, mi az? STIFTER Ironie? Hogy is mondják azt magyarul?

Also, amit a szűnyogok meg a bolhák csinálnak.

Tschipelödesch.

IVÁN Doktor úr miért nem csipelődik a többiekkel?

STIFTER Ilyen agylágyasztó hőségben ebédelni bolondság. A Herr Iván nem esz, mert maga van vadember, de legalább nem elromolva. A Viktor úr ebédel, pedig ő tudományos ember. s egy okos ember, és neki van lelkiere. Nagyon beteg ám a felesége, Frau Márta. Meg fog halni. Mondtam is Viktor úr-nak. És a szemhéja sem öneki rezdült. Olyan egy nyugodt. És van egy erős lelke.

IVÁN Nekem pedig erős öklöm van.

STIFTER Iván úr, becsülje meg humanitás. Nekem fáj a szív, pedig nem férfias és nem az én feleségem, de Viktor úr el tudja titkolni, hogy fáj neki. Mondta, hogy nem szereti sirdogáló parasztasszonyok, mert ő művelt ember.

IVÁN Vagy úgy. Doktor úr, kérhetek egy szívességet?

STIFTER Hadd hallom. Bárcsak segíthetek.

IVÁN Bizonyára furcsállni fogja, de most már mind-egy.

Mutassa meg, hogyan kell művelt embernek lenni!

STIFTER *(lelkesen)* Ach, Iván úr, tudtam, hogy önben lappang egy magasabb szellemiség, ein Genius. En segíték szívből, és átadom, ami fejemben. Es a könyveimet, itt van például egy System der Aesthetik, véletlenül nálam cipelem, pontosan el van benne magyarul. *(Kivesz egy kis könyvet a zsebéből)* Ha Herr Iván alaposan végigolvassa, fogja tudni, mire van jó szent poézis. És lesz magából olyan ember, akinek tele lesz a keble mit Wonne, ha nagy Meister klassisch műveit olvasni fogja. *(Kihalászik három decens kötetet a kabátja béléseiből)* Itt van Schiller Tragödien, véletlenül az is nálam. Az emberi természetbe Gottheit beledugta volt az örök szépség meg-ismerése hajlam, és azt erkölcsi kötelesség ébresztgetni. Továbbá Gotthold Ephraim Lessing Laokoon *(előráncigálja)*, az muszáj elolvasni, véletlenül az is nálam, de mit is véletlenül: das muss man haben! És ez fog menni könnyeden és vidáman, csak vigyázza rájuk a Herr Iván, és őket bekötni csomagoló-papírosba szépen! *(Valószínűtlenül sok könyvet szed elő zsebeiből; mintha csak egy agyában elraktározott könyvtárat pakolna ki. Néhány hatalmas föltáns ki-csúszik Iván kezéből; Stifter elnézően csóválja fejét)* Ugy, ni, meg fogunk tanulni mindent egyik lépésről a másikra, tudományos tervszerűséggel! Csak jöjjön, Iván úr, az alapokat máris beledugom a fejibe!

Kimennek. Jön Viktor és Márta

VIKTOR Hát így nem csoda, hogy szplined van. Ha folyton kijárkál az cinterembe. Sirköveken fázitod a hátadat! Szó se róla, neked való hely. Remélem, itt soha nem jön rád a rosszullet. Vagy most is tévedek?

MÁRTA Szeretnék tőled kérni valamit.
VIKTOR Csak tessék. Tudod, hogy mindent megteszek érted, ami emberileg lehetséges.
MÁRTA Igen, persze. Megharagszol, és egy lázaktól gyötört asszony szeszélyének hiszed.
VIKTOR Kérlek, nyugodj meg. Annyira hitvány ember mégsem vagyok, mint amilyennek tartasz.
MÁRTA Viktor! Menjünk vissza Pestre.
VIKTOR *(ezt várta)* Nocsak. Mégis, miért?
MÁRTA Azért.
VIKTOR Bántott valaki?
MÁRTA Kérlek, ne faggass.
VIKTOR Bizonyára nem ok nélkül kérsz ilyesmire. Vagy az titok?
MÁRTA Vedd úgy, hogy nem szóltam. Tudtam, hogy nem fogod megérteni.
VIKTOR Nem tudom a te kifinomult lelkedet megérteni. Nekem az magas. Mert én egy érzéketlen vad-állat vagyok. De most már nagyon szeretném, sőt követelem, hogy elmondod végre, mi bajod!
MÁRTA Semmi különös. Nekem semmi bajom. Én heteken belül ... Csak a gyerekeket akarom ...
VIKTOR Ne kezd elölről! Meg fogsz gyógyulni. Reggel beszéltem Stifter doktorral, és azt mondta, hogy meg fogsz gyógyulni. Máris lényegesen jobb színben vagy.
MÁRTA Legalább egy kicsit hihetőbben hazudnál! VIKTOR Éppen azért vagyunk itt, hogy rendbe jöjj. A vidék. A levegő.
MÁRTA Csak miattam igazán fölösleges.
VIKTOR A bőséges táplálkozás.
MÁRTA Kegyelemkenyér.
VIKTOR Ezt már megbeszéltük, nem is egyszer. Olgának szüksége van rá.
MÁRTA Csakis rád!
VIKTOR Igenis, képzelj, szüksége van rám! És meg szolgálom azt, hogy itt vagyunk! En tartom rendben a birtok ügyeit!
MÁRTA Szóval már magad is elhiszed a hazugságaidat. Hiszen semmit sem értesz a gazdálkodáshoz, nem is érdekel!
VIKTOR Hát aztán! Akkor is! Rokonai vagyunk Olgának, nem? Ragaszkodsz hozzá, hogy visszamenjünk? Nyomorogni szeretnél valami patkánylyukban? Azt akarod, hogy éhezzenek a gyerekek? Es különben is, mit akarsz tőlem? Vagyont nem örököltem. Pályám nincs. Mesterséget nem tanultam. Műveltségéből és intelligenciából nem lehet megélni! Miből fizessem az orvosaidat és a gyerekek hegedülekeit? Álljak be hordárnak?
MÁRTA Inkább tedd azt, mint hogy Olgán élősködj! És hogy én legyek az ürügyed!
VIKTOR Hogy is mondhatasz ilyet, amikor mindent ér-ted és miattad!
MÁRTA Ide figyelj, tudom, hogy nem szeretsz. Most már nem is érdekel. Sohasem voltam olyan ... jelenség, mint Olga, most meg, hogy ez maradt belőlem ... Hallgatsz? Hallgass csak.
VIKTOR Meg fogsz gyógyulni.
MÁRTA Ezt már mondtad. — Csakhogy nekem van két gyerekem, és azt akarom, hogy minél kevesebbet kelljen szenvedniük. Ha most azt hazudod, hogy a gondjukat fogod viselni, hihetek neked? Legalább ennyit megígérsz?
VIKTOR *(zavartan)* Persze, de hát még nem tartunk ott.
MÁRTA Még nem tartunk ott.
VIKTOR Elég a célozgatásokból! A végén addig ápolunk, amíg túl fogsz élni mindannyiunkat.
MÁRTA Nem én akartam annak idején hozzád menni. Már akkor is idősebb voltam nálad. Miért erőszakoskodtál? Vagy lehetséges, hogy neked ez így volna jó?
VIKTOR Illik hozzád ez a temetőkert. Az sem baj, hogy egy kicsit szemetes.
MÁRTA Miattad lettem ilyen. Azok a krajcáros hazudozások. Zsebkendőket hímezttem éjszakánként. Ami-kor már aludtál.
VIKTOR Vagyis alvást kellett színlelnem.
MÁRTA Vagy *ügy*. Nohát, legalább színlelni megtanultál.

VIKTOR Egy bűnöm van, azt elismerem. Hogy úri-ember létemre nem bírom a bort, és unom a kártyát. Különbösen szépen és becsületesen elzüllöttem volna. S akkor nem éreznéd úgy, hogy hiába szenvedtél. Egyébiránt nem szenvedtél hiába, hiszen a szenvedés neked: passzió.
MÁRTA Mit mondtál?!

Csend

Ne haragudj rám. Ingerült vagyok. A betegség miatt.
VIKTOR Amit az imént mondtam... azt jelenti ... mintha nem is hinnél abban, hogy még minden jóra fordulhat. Pedig hát ... nem a levegőbe beszélek. Felgyógyulsz, megerősödsz. Én vasúti részvényeket veszek, azok most egyre többet érnek. Nagyon boldogok leszünk. A gyerekek is, te is. Főleg te.
MÁRTA Bárcsak hinni tudnék neked!
VIKTOR Mindent megteszek, hogy megőrizzem a bizalmadat! *(Lehajol)* Nicsak, a fényképeim, összehasogatva. Miféle fényképek? Mikor csinálhatták? Egyikükre sem emlékszem. Az áldóját, most már biztos, hogy valaki leskelődik! Te! Mit gondolsz, azt is hallotta, hogy veszeksztünk?
MÁRTA No de kérlek, ne légy izléstelen.
VIKTOR Én vagyok az izléstelen? Én aligha tehetek róla, hogy az illető minket bámul. Tényleg, muszáj nekünk a temetőben enyelegni? Játsszunk inkább négykezeset a szalónban.
MÁRTA Mit játszszunk?
VIKTOR Mondjuk, Sopenget, aki, mint köztudott, nagy francia muzsikusz volt.
MÁRTA Tudod mit, játszszál Olgával, ő sokkal ügyesebb.
VIKTOR Ahogy óhajtod. És te?
MÁRTA Én inkább előkerítem a gyerekeket. Biztosan összesározták magukat. *(Kimegy)*
VIKTOR Hát, a gyermekek már csak ilyenek. Előbb vagy utóbb összesározzák magukat. Boldogok, akik összesározzák magukat, mert legrejtettebb lényüket hordozzák a bőrükön. *(Kimegy)*

Csend. Aztán Klári, Mariann és Mili bejön

KLÁRI Mekkora megnőtt a fű!
MARIANN Nem szabad ráfeküdni, mert vizes. MILI Doktor bácsi mondta, hogy az a jó.
KLÁRI Nézzétek! Fotográfia! A papa képei! MARIANN Hegyet mászik! A lába meg a feje fönt van. A keze meg le van tépve.
MILI Vacak az egész. Miszlikbe van vagdosva. Játsszszuk azt, hogy lyukakat nyomkodunk a földbe! MARIANN Nem szabad, mert odalent van az apukám, és meg fog haragudni.
MILI Honnan tudod?
MARIANN Gábor bácsi mondta. Az én apukám ilyen-kor még ebédel. Magyar ember evés közben nem beszél.
MILI *(Mariannhoz)* Nálad van a csirkecomb?
KLÁRI Minek neki csirkecomb, amikor ügyis ebédel?
Megmondlak, hogy elloptad a csirkecombot.
MILI Fogd be már azt a lepcsés pofádat! Most ez egy kísérlet lesz. A doktor bácsi mondta, hogy akit el-temetnek, az már nem csinál semmit, sőt még a te-tejébe meg is eszik a kukacok.
MARIANN *(sír)* Az én apukámat nem eszik meg a kukacok. Neki puskája van!
KLÁRI De buta vagy! Nincs is puskája. Tavaly nyáron elvitték a rendőr bácsik, és a mamád nagyon sírt, és a rendőr bácsik azt mondták, hogy sajnálom, asszonyom.
MARIANN Azt se tudom, hogy mi az a tavaly.
MILI *(nyelvet ölt)* Sajnálom, asszonyom, töltetlen fegyver nincs. Add már ide azt a csirkecombot! KLÁRI Nem adom!
MILI Akkor elveszem. *(Kicsavarja Klári kezéből)* KLÁRI Irigy kutya, bűj a lukba!
MILI Ledugjuk a földbe, hátha megesz.
KLÁRI Úgy is kell! Piszkos lesz a csirkecomb, és a papádnak megfájul a hasa.
MARIANN Nem baj, én is piszkosan eszem a cse-

resnyét. És nekem úgyis lesz egy új apukám. A Gábor bácsi mondta.

KLÁRI *(irigylen)* De jó neked! — Nem is lesz apukád! Olyat még a Gábor bácsi is tud szerezni!

MILI Persze, mert azt a mamája fogja magának. MARIANN Nekem az Iván lesz az apukám. És ha megnövök, hozzá megyek feleségül.

MILI A doktor bácsi mondta, hogy az embernek nem is lehet másik apukája, csak az, aki csinálta. MARIANN Nekem akkor is lesz!

MILI Nem lesz.

MARIANN De lesz!

KLÁRI Megállj csak, jön a Radiszló, majd ő lesz az új apukád, és lerágja mind a két füledet! MARIANN Nincs is Radiszló!

MILI Még hogy nincs Radiszló?! Hujujuj! Te szegény kis hülye! Most éjjel is láttuk, tolokocsiban gurigázta magát az erdő felé! Most is ott mászkál a hátad mögött. Vá, váá, váááá!

MARIANN *(sír)* Mindjárt sírni fogok.

KLÁRI *(megijed)* Na, ne bőj már. Látod, hogy nem bántunk.

MILI Még segíthetsz is. Eltemetjük a papa képeit. KLÁRI *(két kézzel gödröt kapar)* Szegény papa! MILI Most én leszek a Gábor bácsi, ti meg bőjtek.

(Mariannhoz) Te már úgyis bőgsz.

MÁRTA *(bejön)* Mit csináltok, gyerekek?

KLÁRI *(sír)* Sírunk.

MILI *(sír)* Most már én is.

MÁRTA Ejnye, ne bolondozzatok már. Nincsen semmi baj. Az a baj, hogy fülüg sárosak vagytok, mint a kismalacok. Rőf, rőf, rőf. Minek túrtátok azt a gödröt?

KLÁRI *(sír)* A feledhetetlen, drága jó papának.

MILI Nahát, hogy mondhatasz ilyet! Nem is a papának, csak a fényképeinek. Úgyis el vannak tépve. MÁRTA Azok a papírfecnik? Honnan szedtétek? MILI Sehonnét, itt voltak. Azt hittük, hogy te csinál-

tad, mert megharagudtál a pa ... — Hiszen csak játszottunk!

MÁRTA *(zavartan)* Éppen azért jöttem ide. Mert egy édesanya szeme mindent lát. Nincsen semmi baj. Csak takarítsátok el azt a szemetet, jól teszitek. No, nem kell sírni. Nem akartok bújócskázni még egy kicsit? Tudjátok, anyuka nagyon beteg, nem szaladgálhat, ellenben a bújócskázás nem árt neki. Most még játszhatunk egy kicsit, és nem szabad kimenni a házból! Ki lesz a hunyó?

MARIANN Én! Mindjárt számolok százig!

MÁRTA Te már tudsz százig számolni?

MARIANN A tanító bácsi reggel megmutatta, hogy kell. Tessék elbűjni gyorsan! *(Szemét lehunyja, le-kuporodik)*

Mili és Klári kiszalad. Márta is elindul, de félúton megáll

MÁRTA *(magában)* Most aztán senki sem leskelődik. Csak ne szeretném az ételeket annyira! Például egy-szer, amikor egyedül voltam, kiszürcsöltem a kompótosztalat. Hülyeség, nincs is étvágyam. Úgy kell belém diktálni. Agyvelő, borjúhús. Kacsasült. Br. És a csontokat elropogtatni, csak egyszer! Mint a kutyák. És nézzen, aki nézni szeretne. Majd ott ülnek az ágyamnál, és kiabálnak, mintha süket volnék. Pedig —

MARIANN Huszonkilenc, huszontíz, huszontizenegy, huszontizenkettő, tizenhuszonegy, kilenc, tíz, hét, hat, három, tizenegy, száz! Aki büjt, aki nem, megyek!

MÁRTA Nem vagyok itt! *(Elbűjűk egy bokor mögött)*

MARIANN Úgyis tudom, hogy itt vagy! *(Benézeget a bokrok és a sírkövek mögé, lassan inába száll a bá-torsága)* Sírni fogok! *(Kihátrál)*

Csend, majd bejön Viktor és Olga

OLGA Lehetnél kedvesebb is hozzá.

VIKTOR Én, kérlek, mindent, ami tőlem telik. Ami lehetséges emberileg, és azonfölül is igyekszem fegyelmezni magamat. No de színelni nem tudok. Én őt valamikor nagyon. Elhíheted nekem, de az régen

volt. Most már csak nagyon türelmes vagyok, és egyre kevésbé. Mert akit én, azt nagyon, csak hogy érzelmeket erőltetni nem lehet. Szeretném, ha meg-értenél. Ma már iránta legfeljebb sajnálatot.

OLGA Meg is érdemi. Valami nagy bánata lehetett.

VIKTOR Bánata, neki?! Ha most mesélni kezdeném, de nem, szó sem lehet róla, nem kenyerem az indiszkréción, Jó, meglehet, hogy sokat szenvedtél a férjeid mellett, no de hidd el, nekem sem volt.

OLGA Ezt úgy mondd, mintha.

VIKTOR És közben bizakodást kell színlelnem! Ó, hogy utálok ezeket a kegyes kis hazugságokat! OLGA Szóval mégsem fog meggyógyulni?

VIKTOR A doktor szerint legfeljebb két hónapja van. OLGA Szörnyű!

VIKTOR Bizony szörnyű! Két gyerekkel nem kezdhetek új életet. Őt meg addig is ápolhatom. Öneki semmi gondja, szépen eltemetjük, akár a kisujját se mozdítsa! De mihez fogok én? A te jószágoddal nem élhetek vissza, nem, ne tiltakozz! Nyomor, számkivetés! Nekem, aki hozzá szóltam lelkem szabad vág-tájához! De nem panaszkodom! Eltűnök mindent! Azt is, ami tűrhető, s azt is, ami közönséges ember-szívnék tűrhetetlen!

OLGA Azért nyomorról szó sincs! Tudod, hogy itt bár-meddig. VIKTOR Nem. Én segíteni próbáltam neked. Minden vágyam az volt, hogy Homérrt olvassunk az árnyas tölgyek alatt, Voss János Henrik fordításában, s hallgassuk a driádok susogását. Hogy egymásnak illatos levélkéket küldözgessünk a patakban, a malom zúgója fölött, kesernyés, fennkölt gondolatokat és bűbajos francia költeményeket. És praktikus dolgokban is, de nem tanulhatom ki a gazdálkodás minden csinját-binját egyik napról a másikra. Különben sem szeretek parancsolgatni. Ki vagyok én, hogy engedelmeskedjenek azok a parasztnok nekem? Eppolyan ember vagyok, hogyan is fogadhatnék el olyas-mit, amit nem tudok viszonzni? Eddig is csak Márta miatt egyeztem bele, hogy.

OLGA Nevetéses! Nem az kell, hogy a birtok ügyeit intézd. Másért van szükségem rád. Képtelen vagyok megfogalmazni, miért, még ha világosan érzem is. Talán a szellemed, a műveltséged miatt —

VIKTOR Persze, leginkább amiatt! Még csak le sem ülhetünk a zongorához azt a Sopenget eljátszani! Mert önagysága kilovagol Ivánnal, azzal a faragatlan tuskóval! Aki csak az ostorpatogtatáshoz ért!

OLGA Ugyan, hagyj már! Olyan kedves gyerek!

VIKTOR Igen, kedves. Ez a legtalálhatóbb kifejezés rá. A múltkor is belekanalazott a kézmosóvizet tálba.

OLGA Tényleg, most, hogy mondd! Azt hitte, hogy szellemtudományi leves, hahaha! Mer' aki nem olvassa druszádat, a Hugó Viktort, az ilyen ritkásat kap ebédre! Hahaha! Hát lehet egy ilyen kedves fiút nem szeretni? *(Hirtelen elkomorul)* Te, menjünk innét! Olyan rossz itt!

VIKTOR Csak nem félsz?

OLGA Mintha valaki figyelne minket.

VIKTOR Jó, hogy már hogy. Isten szeme mindent lát el ne lopd a léniát.

OLGA Ne légy már ily frivol! Valaki leskelődik ránk, figyel minden lépésünket, és kihallgatja, mit be-szélünk! Talán éppen itt kuporog valamelyik sírkő mögött. Vagy abban a bokorban! Ó, hát nevetesz? De van-e bátorságod megnézni?

VIKTOR Ha ragaszkodsz hozzá, végigzörgethetek minden bokrot. Kérlek. Itt senki sincs. Itt sincs. Te, mondd csak, hová lettek a fényképek?

OLGA Miféle fényképek?

VIKTOR Amik itt heverték összetépve. Te nem láttad őket? Különös. Most már magam is kezdem hinni, hogy. Eh, mit, szamárság! Nyilván a Márta szedte össze, tudod, az ő pedantériája. Modern ember nem hisz agrémekben. Te sem kísértetektől félsz, hanem a rossz nyelvektől, csak nem mered bevallani.

OLGA Rossz nyelvektől!

VIKTOR Mit szól hozzá Gábor bácsi, hogy mindig. Vagy mondjuk a tanító úr, akinek a véleménye. OLGA Megtiltom, hogy ezen a hangon! Felvilágosult nő vagyok. aki meg tudja védeni függetlenségét!

VIKTOR Ezt nem vonom kétségbe! Majd ha Tax Ivánnának fogsz neveztetni —

'OLGA (*talált a szűrás*) Szeretnéd ugye? Kényelmes lenne!
VIKTOR Kényelmesnek aligha nevezném. Annál inkább lélekemelőnek. Délutánonként kilovagolsz az urad oldalán. Csinos pár. És minő romantikus látvány. A szép Taxné. Persze három vagy négy szülés után ez már nem egészen. Sebaj, kicsire nem nézünk. Hogy a férje kissé, de nem is kissé, részeges, hát ezt már akkor tudni lehetett. Édes Istenem, iszík. Mértékkel és tartózkodással. Mérték a vödör, tartózkodás az asztal alatt.

OLGA Te, mondd. Mire akarsz?

VIKTOR Mire? Hogy abban a pillanatban elmegyek innét, amikor. Megértetted?

OLGA Also, du bist nicht normal! Mégis mit képzelsz? Mi közöm ahhoz a fajankóhoz?

VIKTOR Te mondtad az előbb, hogy kedves gyerek. OLGA Igen, de nem azt mondtam ezzel — Vagy úgy. Szóval szeretnél hozzá lesüllyeszteni!

VIKTOR Én a viláért sem. Különben is, te szabadon dönts.

OLGA Elegendem van a célozgatásokból. A többiek nem érdekelnek. De hogy te is ellenem fordulsz, az ... az ... Mondd meg most, azonnal, mit akarsz.

VIKTOR Mire gondolsz? Nem értem. Így hirtelen —

OLGA Vagy mindent elmondasz, vagy most beszélünk utoljára négy szemközt.

Beszaladnak a gyerekek. Beborul. A szél feltámad. Távoli menydörgés

MILI Papa, nem láttad a mamát?

VIKTOR Kislányok, ne zavarjatok. Fontos dologról beszélünk. Egyébiránt is, mit kerestek itt?

KLÁRI Bújócskázunk, és már mindenki megvan, csak a mama nincs. Biztosan itt búj el.

MARIANN Én láttam!

VIKTOR Bizonyára képzelődöl. Különben is, temető-ben bújócskázni, nahát, ez... ez... egy bődületes illetlenség.

MARIANN De ha láttam! Ott búj el, csak féltem egyedül odamenni.

OLGA (*nyugtalan*) Micsoda?

MARIANN Látjátok azt a kéket? Az az ő ruhája! MILI Mama, megvagy!

KLÁRI Most már előjöhetsz!

OLGA Szörnyetegek! (*Kirohan*)

VIKTOR Igenis, ti szörnyetegek vagytok! Egyszer még megölitek szegény anyákat! Mars ki, takarodjatok!

A gyerekek rémülten kihátrálnak, Viktor az alábbiakat a bokor felé fordulva mondja

Hm, nem volna szabad a gyermekek lelkiösmertét ennyire megterhelni. Ne haragudj. Egy kicsit izgatott vagyok. Próbálj megérteni. Most már igazán elő-jöhetsz.

Csend

Persze, nem jössz. Miért is jönnél. Bizonyára neheztelsz. Nézd. Úgy érzem, hogy némely dolgok miatt magyarázattal. És biztosíthatlak, hogy nem is maradok adósod. Félreértés az egész.

Csend

Mindent meg fogok magyarázni. Stante pede.

Csend

Csak azt ne kívánd, hogy most rögtön. Elvégre nekem sincsenek az idegeim puskaporból. Jól van, be-ismerem, hogy hibás vagyok, de. Különben sem csak én. Szeretném, ha tisztázhatnánk.

Csend

Mondj már valamit!

Csend

Hát ebből elegendem van! Kihallgatod a beszélgetésünket, és még neked áll följebb! Mondd, nem szégyelled magadat? Nem sül ki a szemed?

Csend

Te, ne komédiázz, mert elfogy a türelmem, és nem állok jót magamért!

Csend

Nyugodtan beszélhetsz, ha valami bajod van. Emberek vagyunk. Elintézzük egymás között. Különben is, neked nem szabad abban a vizes fűben kuporognod, az megárt. Hiszen te beteg vagy. Nagyon beteg. Neked orvosra van szükséged, máris elmegyek a doktorért, csak előbb tessék előjönni! Mit fog szólni Stifter, ha meglátja, hogy?

Csend

Hát így akarsz te meggyógyulni? Most már értem, hogy mitől vagy olyan beteg! (*Odamegy a bokorhoz*) Na gyerünk, mi lesz már! (*Kivonszolja Mártát, egy-szerre csak elengedi, Márta végigvágódik a földön*) Húha. (*Visszahátrál*) De hátha ezt is csak színeli. (*Odamegy a holttesthez, lehajol*) Nem, ez tényleg. Teljesen kihűlt. Iszonyú. Hát ezt nem gondoltam volna. Ilyen hirtelen. Micsoda felelőtlenség. Ez meg mi? (*Felvesz egy távcsövet*) Az iskoláját! Még a tetejében leskelődött is! Hát ez több a soknál. (*Kimegy*)

Némajáték. Bejön Gábor bácsi, az eget nézi. Csaknem elbotlik a holttestben. Megzavarodva néz rá; letérdepel, a holttest érverését próbálja kitapintani, majd le-fogja szemét, zsebkendőt terít az arcára, imádkozik. Aztán észreveszi a távcsövet, belenéz, leengedi, fejét csóválja, legyint. Ismét belenéz; lassan, vonakodva teszi csak le a távcsövet. Feláll, dühösen kimegy. Nagyon csalódott

SPANGENBERG (*begördül, a holttestnél megáll, szimatol*) Elaludt a kis ártatlan. Oh, nem csuklik, nem rugódozik. Nem töltögeti kávéját háromnegyed évig. Mily sovány. És mily hosszú szempillája van. Még a legyek is dermedt aláztattal bámulják. Mi az, nem hiszik? (*Karjával körbetapogatózik, majd hirtelen belekaszál a levegőbe*) Nosza! Parancsolnak legyecskét? Tessék, jó szívvél. Igazi kockás hűslégy. Ámbátor írva vagyon, hogy aquila non captat muscas, no de. Mert ez a sas (*mellét döngeti*) kivételesen legyeket is fogdos! Mert ezek itt mindannyian, sőt annál is hitványabbak. Csakhogy én! (*Megtorpan*) Micsoda? (*Beleöklöz a levegőbe*) Hogy én? Hát ki az az én? Ki merészezi magát úgy nevezni, hogy én? Mert ezek itt! Ezek a vigyorgó torzpfák az orrom előtt! Maguk is látják? (*Beleöklöz a levegőbe*) Csak-hogy az én vasöklömhöz ők vajmi kevéssé! A nagyságos asszony is, hiába hever olyan eltökélt. Fel-támasztanám, ha nem éppen tűzpiros ruhát. Maguk is látják? Tűzpiros ruha, a köldökig erő dekoltázs, tenyéryni pettyek. Fúj. (*Beleöklöz a levegőbe*) Hogy merészel? Tiltakozom! (*Beleöklöz a levegőbe*) Folytatódni, mi? Tudtom és beleegyezésem nélkül! Mintha nem is én csináltalak volna! Hát akkor jogom van vagy nincs jogom? Az nem érdekel! Jogom van és elegendem van. És most mindent ripityára! (*A tolószék támlájából előveszi löfegyverét, amely a művelt nagyközönségnek Pufendorf Sámuel jogbölcseleti rendszertanát fogja eszébe juttatni. Körülményes mozdulatokkal tölt, bizonytalan irányba céloz, összeviszsza lövöldöz*) A sasnak ugyebár sasgolyóbisa. Bumszti! Sásfü! Sasnyelv! Bumszti! Még hogy nem tudom kilyuggatni! De mennyire! (*Beleöklöz a levegőbe*) Például itt is van egy lyuk. Itt is. Itt is. Mindet én löttem. Azt hiszitek, csúfot üzhettek? Mert Spangenberg Radiszló nem akáki! Hanem egy szálanomra méltó, magányos öregember. Aki hosszan tartó, keresztényi türelemmel viselt szenvedés után. Hát em-

KLÁRI (a zongora alól) Azt próbáld meg! Akkor én is téged !
MARIANN (a zongora alól) Én is!
KLÁRI Hagyd békén a fületem!
IVÁN Jól rákezdte. Mintha dézsából. Hátha jégverés is lesz. Ki fog sülni, hogy okosan tettem, amikor lábon adtam el a bűzamat a zsidónak. Dokterkám, ivott már táncosnók cipellőjéből pezsgőt?
STIFTER Amibe lábukat rakták? Micsoda szokás! Kultúrember nem kiengedi magából a disznót, hanem rázár ajtót, és oktatja, neveli.
IVÁN Igaz, igaz. Most már csak a nevelés van hátra. Mit szólna hozzá, doktor úr, ha mindjárt el is kezdenénk?
STIFTER Elkezdni. Sehr schön. Lelkesültségtől kebel mint vitorla. Minden kezdet nehéz. Műveltség van egy nagy Palmenhaus, és a Herr Ivánnak inkább schmackol szerény viola, mint kövérvastag rózsakoszorú. Majd lesz nekünk egy korcsmaház, ahol reggelire nagy Brehm állatok világa pirítós, ebédre Goethe-leves, Beethoven-főzelék, mathematische saláta, vacsorára párolt Fichte noch dazu kicsike Klopstock Messias kompót. Májbjajos kapitányoknak Zola-regény és Verne Gyula.
IVÁN Hűha.
STIFTER Lesz majd egzakt bizonyítás. De most a műveltségbe mozgások is. Kultúrember nem himbálja magának a kezét. És nyakán a fejet nem csavargat. Hanem így. (Mutatja)
IVÁN Így?
STIFTER Még igyebb. Még. Még. Most van jó. És kultúrember nem eszik dinnyét.
IVÁN Ilyenkor még nincs is dinnye.
STIFTER Das ist ja scheissegal. Akkor sem eszik. Mert most egy elmélet. És kultúrember összecsapja bokáját. És kétszer vagy háromszor szalutál. És lábszárak szorosan egymás mellé. Éppoly messzire fejlődte ma-gát majmoskodás óta. Nem jó. Bitte noch einmal. Még egyszer.
IVÁN Tessék.
STIFTER Még mindig nem jó. Feszesebben!
IVÁN Tessék.
STIFTER Na most már lesz neki valami forma. És girincoszlop van egy enyhe latin S betű alak. Nem egy püpos haramiavezérnek lenni. És az arci homlokon vidámhercig tekintélyfelleget. Villám és Donnerwetter. Magyarokkal tréfálni nem létezik. Vannak még sok jó mozgások, de majd azt mindjárt.
IVÁN Értettem. És most már művelt vagyok?
STIFTER Hát, nem egészen. De már vagyunk sokkal tudorabbak, mint azelőtt. Csak egy kicsit el kell gondolkodni nekünk. Egy perc. Három percek. Az is egy műveltség.
MILI (a zongora alól) Bezörgetnek az ablakon! IVÁN Tessék, jégeső. Megmondtam előre. Kultúrember megérzi az ilyesmit.
MILI (a zongora alól) Nem azért zörgetnek, hanem azért, mert ez a doktor bácsi várószobája. Most mink leszünk a betegek.
MARIANN (zongora alól) Jaj de jó! Én leszek a legbetegebb!
MILI (zongora alól, mély hangon) Jó napot kívánok, asszonyom. Hallom, ideges eredetű főfájás gyöttri. Vagy a derekát fájlalja? Kőhécsegni tetszik, ugye-bár. Hát ennek a fele sem tréfa, sőt. Nem adunk egy évet, és táncolni fogunk a lakodalmán. Kérem, szíveskedjék levetkezni.
KLÁRI (zongora alól) Már megint kopogtatnak. MILI (zongora alól, mély hangon) Megmondtam előre, hogy ez csak a jégeső. Kultúrember megérzi az ilyesmit.
IVÁN Csönd legyen a rókalyukban! Fontos dolgokról beszélgetünk a doktor úrral. Igaz?
STIFTER De még mennyire! Most pedig a fejlődés princípiumáról. Mert mindig az erősebbek. Vagy aki jobban tudott alkalmazkodni. Vagy akinek több agy-veleje. Mert az ember a legerősebb. Jawohl! És ebből van ez a szép nagy világ és ilyen okos emberek. A kis halak megeszik a nagy halak. A Goethe megírta. Meg még az Immanuel Kant. Mert az volt

egy nagy Philosoph. Hogy annak mennyi tudomány, az rettenetes.
OLGA (berohan, csuromvíz) Ez rettenetes!
STIFTER Igen, az rettenetes. Hogy annak a fejibe mennyi tudomány.
OLGA (toporzékol) Legszívesebben szétverném a fejét. Azt a tudományosat.
IVÁN Hiszen te lázas vagy! Minek szaladgálsz a jég-esőben?
OLGA Iván! Ha van benned egy szikrányi lovagiasság — IVÁN Micsoda? Ússem agyon?
OLGA Azt azért ne! Lehet, hogy nem is ő bűjtatta el. De micsoda hálátlanság! Micsoda szegény!
IVÁN Szót se többet! Ha megpróbálja, velem gyűlik meg a baja!
OLGA Kedves, jó Iván! Tudtam, hogy számíthatok rád! Ugye nem haragszol, amiért ebéd előtt? IVÁN Hogyan is kérdezhetsz ilyesmit!
OLGA Oh, mihez kezdenék most nélkülöd!
IVÁN Most az a fontos, hogy megnyugodj. Ül le.

Olga leül a zongorához

Mondd, nem akarsz elmesélni? Jobb volna, ha töled hallanám.
OLGA Ugyan, kár volna beszélni róla. Szennyves kis vágyakozások. Udvariaskodó hazudozás. Meg kell tisztulnom.
IVÁN Nekem is. De még nincs veszve semmi. A zsidótól kapott pénzt már elmulattam, de szerzek. Fel-hagyok az ivással. A zülléssel. Gazdálkodni fogok, szakkönyvekből. A doktor megtanít a világias műveltségre. Már el is kezdte. Meglátod, milyen terv-szerűen formált ember lesz belőlem. Nevelődni fogok. Most beszéltek meg a doktor úrral. Akkor majd visszajövök hozzád, és. Nemde, doktor úr?
STIFTER (nem egészen érti, de nagyon boldog) Már el is kezdte.
IVÁN Majd én is művelt ember leszek, mint a ... OLGA Ki ne mondd a nevét!
IVÁN Pedig az egy nagy filozóf. Aki megírta, de még annál is műveltebb. És akkor. Jó lesz?
OLGA Valahogy magam is így képzeltem.
IVÁN Délutánonként ki fogunk lovagolni. Te meg én. Jó lesz?
OLGA Illatos levélkéket küldözünk egymásnak. Mit szólna doktor úr egy kis muzsikához?
STIFTER Muschika. Nagyszerű.
OLGA Végzetszerű, lelket felkavaró zene. Ugye, te sem bánod?
IVÁN Meg fogom szeretni.
OLGA (játsszani kezdi Beethoven ötödik szimfóniáját, már amennyire zongorán ez lehetséges. Néhány ütem után abbahagyja) Ez Beethoven. Kopog a sors. Ugye tetszik?
IVÁN Nagyon szép. Most már azt mondom, hogy értedmes volt. Ezért a pillanattért.
OLGA A sors! A végzet! (Játszik tovább. Váratlanul abbahagyja) Auu! Mi volt ez?!MILI (zongora alól) Rókafogak!
KLÁRI (zongora alól) Rókaharapás!
MARIANN (zongora alól) Hogy beszél a róka? Vau-vau?
OLGA (vaktában rugdos) Te is ott vagy? Beleharapsz az anyádba? Na, megállhattok, alattomos kis dögök!
STIFTER Nem jó! Nem jó! Kisleányok eltanulják! IVÁN Most, amikor örülünk?!OLGA Ebédkor is mindent megzabáltak. Egy szem-pillantás alatt.
MILI (zongora alól, pimaszul) Nem is tetszik örülni, hogy jó étvágyunk van?
KLÁRI (zongora alól, sír) Nem is mi voltunk, hanem a Radiszló!
OLGA (ideges lesz) Miféle Radiszló? Ki beszélte be nektek ezt a számárságot?
MARIANN (zongora alól) Kérlek szépen, ez az a Radiszló, aki megzabál minden süteményt, és a fületem is le fogja rágni.
OLGA Ha még egyszer meghallom, hogy ezt a Radiszlót emlegetitek, szíjat hasítok a hátatokból. Nincsen

semmiféle Radiszló. Lusták vagytok, hanyagok vagy-tok, torkosak vagytok és komiszak vagytok. A leckéteket sem tanultátok meg. Lefekvés előtt kukoricára fogtok térdepelni. — Biztosan a Viktor volt. A *gazember. Torkig vagytok vele!* (Zokogni kezd)

VIKTOR (*berohan, csuromvíz*) Eljátszottam a bizalmadat. Bűnös vagyok!

OLGA (*felugrik*) Takarodj a szemem elől! A pereputtyoddal együtt!

VIKTOR Megérdemlem, hogy rám taposs! És annál is bűnösebb vagyok!

OLGA (*higgadtan*) Taposásról szó sincs. Holnap délutánig csomagoljatok össze. Az esti gyorsvonattal indultok. Csak azt a szegény Mártát sajnálom. Olyan beteg. És olyan gonosz.

VIKTOR (*egyre hisztérikusabb*) Ő nem beteg. És nem is gonosz. En vagyok a gonosz. Legalább őt ne bántsd. Inkább engem. De még mennyire gonosz vagyok. Oh milyen aljas gazember vagyok! Megérdemelném, hogy ... Még örülnék is neki!

OLGA Már megint kezdted? Pfüj.

VIKTOR Igazad van. Hajíts rám sarat. Üss pofon. Korbácsolj meg. Hazudtam, handabandáztam és komédiáztam. De most, amikor utoljára, most igazat beszélek. Most, amikor nem elég, hogy Márta meg-halt, még téged is elveszítettelek!

OLGA Micsoda? Márta meghalt?

VIKTOR Igenis, Márta meghalt. Miattam! Vigyáznom kellett volna rá! És kedvesebbnek! Nincs mentség! OLGA Úristen! Ilyen gyorsan!

VIKTOR En ezt nem láthattam előre. Hiszen a doktor is azt mondta, hogy meggyógyul, igaz-e, doktor úr? De most már hiába. Nekem a büntetés már jutalom volna.

OLGA Szó sincs büntetésről. Az előbb nagyon izgatott voltam. Felejtöd el. Természetesen addig marad-hatsz, ameddig csak.

VIKTOR Nem! Ez kevés! Bűnhődnöm kell. Csak így bizonyíthatom, hogy én a látszat ellenére. En egy elvetemült szörnyeteg, egy fenékgig romlott, aki megérdemli.

OLGA Azt azért nem. Nagyon sok hibád van, de most éppenséggel nem te vagy a vétkes.

VIKTOR De még mennyire! Szívtelen vagyok, aljas vagyok, én! Érzéketlen vadállat!

OLGA Tévedsz, ez csak az élet rendje. Mindenki meg-hal előbb-utóbb. Ne gyötörd magadat. Meggondolatlan, az talán vagy, de nem szívtelen. És különben is, éppen eleget szenvedtél.

VIKTOR Nem! Lehet, hogy sokat. Lehet, hogy valamivel többet az átlagnál, de nem eleget! Az igazi szenvedések csak most. Mert én egy hulla vagyok — erkölcsileg.

OLGA Nem engedem, hogy az légy!

VIKTOR Hogyhogy nem engeded? Hát mégsem undorodsz tőlem? Hát maradt benned még a száanalom-nak egy szikrája?

OLGA Oh, te szegény!

VIKTOR (*térdre hull, sirva fakad*) Miért is élek én? Oh ne csodálkozz, nem szoktam sírni. Az nem fér-fias. En az anyám temetésén sem. Különben is, én egy érzéketlen, érckeblű zsarnok, mint köztudott. Csakhogy álmaim tündérrpalotája romokban. És az én bensőm is. Nincsen senkim.

OLGA Hát én senki vagyok? Amíg bajban vagy, számíthatok rád! Aztán, ha már elég erősnek érzed magadat (*sóhajt*), akkor majd meglátjuk (*felkacag*), a vak is azt mondta.

VIKTOR (*felugrik, megragadja Olga kezét*) Tiszta szívedből beszélsz hát? Nem álmodom? Összeszedhetem erőmet még egyszer, utoljára? Oh, ha valaha talán ép ember leszel belőlem, az — az csakis a te műved.

OLGA Kis csacsi. Túlbecsülsz azt a keveset, amit ad-hatok.

VIKTOR De ha nekem az és csak az kell! Mástól nem is fogadnék el semmit! A hibáim —

OLGA Kinek nincsenek hibái? Mindig is tudtam, hogy csodálatos férfi vagy!

VIKTOR Mert melletted még a félholtak is —

OLGA Hagyjuk a félholtakat! Megőrülök érte! Na gyerünk! Megbocsássonak az urak, van egy kis négy-

szemközi megbeszélőnk! (*Kimegy, magával húzva Viktort*)

STIFTER Hát ez a Herr Viktor van egy szellemes ember. Es mégiscsak van érzékeny egy szíve neki. Wie bitte, Herr Iván, hogy mondja? Vagy úgy. Magyarok sokat káromkodnak.

IVÁN Utánuk megyek. Utánuk én. En ezt nem élem túl. De legelőször őket fogom!

GÁBOR BÁCSI (*belép, csuromvíz*) Dicsértessék. IVÁN Nohát, meghalt?

GÁBOR BÁCSI Szóval te már tudod. — Isten akarata. Nyugodjunk meg benne, doktor úr.

KLÁRI (*zongora alól*) A mamának baja lett?

GÁBOR BÁCSI Nem, te szegény kisgyermek, nincs az édesanyádnak most már semmi baja.

MILI (*zongora alól*) Az jó. Akkor nem kell kukoricára térdepelni.

MARIANN (*zongora alól*) Mi vagyunk a kistrókák, és várjuk a rókamamát, aki finom csibehúst hoz vacsorára.

STIFTER Megszakad nekem szív. Pedig egy férfias tudós józan.

GÁBOR BÁCSI Hol van Viktor?

IVÁN Valahol a hátsó szobában.

GÁBOR BÁCSI És Olga?

IVÁN Olga? Hol is lehet az Olga? Vélhetőleg ugyan-ott.

GÁBOR BÁCSI Hát, öcsém, tudod mit. Nem akarom őket megzavarni. Csak ezt hoztam vissza. (*Előveszi a távcsövet, leteszi a zongorára*) Nehogy aztán rajtam keressék.

DAHÓ (*belép, csuromvíz*) Szép jó estét. Oh, tisztelendő ur is nyájas körünkben, dicsértessék. Elhoztam a kis-leányomat bemutatkozó vizitre. (*Zavarba jön*) Meg-mondtam én, hogy nem illet minket ez a nagy tisztesség, de a méltóságos asszony mindenképpen látni akarta. Most aztán bőrig áztunk ebben az ítéletidő-ben. (*Hátrafordul, kiszól az ajtón*) Kisleányom, fésülködj meg! És igazítsd meg a szoknyádat, hallod-e! Mit fognak szólni? (*Visszafordul*) Valóságos ítéletidő tombol, ugyebár. És ha szabad kérdeznem.

GÁBOR BÁCSI A méltóságos asszony bizonyára sajnálja. De most nem. Hogy úgy mondjam, az Úr angyala tüzes kardjával. Gyász eset, érti?

DAHÓ Ezért kellett idejönnünk szakadó esőben?! Folyton ezek az úri szeszélyek! — Micsoda? Meghalt? Hát ez rettenetes! Hihe- és lehetetlen! A patrónánk! Aki már három és fél órával ezelőtt!

IVÁN Szó sincs róla. Nem ő halt meg, hanem a másik.

DAHÓ Ja, hát ő mindig is betegeskedett. Vagy mit is beszéltek! Hiszen ez majdnem olyan szörnyű! Sőt! Illetve mégsem. (*Kiszól az ajtón*) Kisleányom! Gyász-eset! Nem tudunk vizitelni. Angyali türelemmel viselt hosszú szenvedés után. Lehet, hogy elázunk, de legalább átérezzük mások szenvedéseit. (*Visszafordul*) Az illő kegyelet és részvétel lerovása, hát ez csak természetes. Mondtam, hogy nem érdemeljük. Hát akkor mennénk is. Majd egyszer. Talán. Ugyebár? Nyugodalmass jó éjszakát. Gyere, kisleányom. (*Kimegy*)

GÁBOR BÁCSI Várjon, tanító úr! En is megyek! Isten áldása harmatozzék. (*Kimegy*)

IVÁN Hát most mi lesz, édes jó doktor úr?

STIFTER Vissza mindjárt jönnek. Aber was heisst mindjárt?

IVÁN Holnapután kiskedden.

STIFTER Micsoda? Holnapután? Egy szót sem értek. És kisleányok?

IVÁN Azok már alusznak a zongora lábánál. Most az egyszer még nyugodtan. Menjünk innét!

STIFTER Van vihar. És vaksötét.

IVÁN Legfőlegbb kitörjük a nyakunkat. Több is veszett Mohácsnál.

STIFTER Nem értem. Olyan furcsa beszél.

IVÁN Azt hiszi, doktorkám, csak a lepkék dögölnek meg, mi nem?

STIFTER Mi baj van lepkékkel? És minek Herr Iván sötét arc, mint egy rablógyilkos?

IVÁN En vagyok a gyilkos? En? Talán én vagyok a nagy rovargyűjtő?

STIFTER (*hátrál*) A rovar? De hát az nem egy bűn!

IVÁN Igaza van dokterkám. De mi volna, ha bűnöznénk egy kicsit? Jöjjön, leisszuk magunkat a sárga földig.

STIFTER Nem jó. Van vihar. És nekem gyenge gyomor.

IVÁN Annál inkább. Hadd erősödjék. Vagy más mulatsághoz volna kedve dokter úrnak? Valami megtakarított pénzről beszélt az elébb. Igaz?

STIFTER *(sarokba szorítva hebeg)* Igen. Az utazásra. IVÁN Tudja mit, édes dokterkám, fogjuk azt a kis megtakarított pénzt, menjünk el a városi Nagyszállóba kártyázni. Úgyis csak egyszer élünk; de még nyerhetünk is. Nem hisz nekem a dokter úr? Egészen valószínűleg nyerni fogunk. Ilyenkor pompás a lapjás, mi több. Ne szabadkozzék, dokterkám, egyszer az életben akár bátor is lehet. Micsoda? Csak nem félti azt a rongyos pénzt? Orcája veritékével, ugyebár? Évek hosszú, keserves munkájával, nemde? S most egy lókötő, egy faragatlan csibész, egy magamfajta hitvány korhely egyetlen éj-szaka! Hogy képzelem az a gazember?! Mi az, hallgat? Erre nem tud mit mondani? Hiszen jól van dokterkám, csak hallgasson. Kend nekem jót akart, én pedig hálátlan bitang, ugye? Hát az vagyok, na mit szól hozzá, dokterkám *(galléron ragadja Stiftert)*, ugye nem tetszik? Most ugye félsz, te kutya! Hát fogsz-e még lepkéket fölszörni a kalapodra?! Pfüj, de utállak *(ellöki Stiftert)*, na, takarodj!

PILLÉR *(belép, csuromvíz)* Elnézést a késői alkalmatlankodásért. Valami szárazabb helyre kéne vinni. IVÁN Micsodát?!

PILLÉR A nagyságos asszony tetemét, kérem alássan. Teljesen elázik.

IVÁN Mit képzelsz, mi vagyok én? Hullaszállító? Kotródj innét!

PILLÉR Hiszen úgy is jó. Nem kell mindjárt kiabálni. Ha nem veszi rossz néven a tekintetes úr, egy kicsit megszáradnék, amíg. Egyébként őszinte részvétem.

IVÁN Hahahahaha! Köszönöm. őszinte részvét, ez nem is rossz. STIFTER *(most ocsúdik fel)* Hiszen ez megőrült! Ez itt akármire képes! Ez még — ez még a könyveimet is tönkre! Hol van a könyveim?!

IVÁN *(Pillérhez)* Te is fogadd őszinte részvéteimet, vagy neked semmi bajod?

PILLÉR Nekem? Dehogynem. A Zsófi.

IVÁN Elhagyott? Nocsak. Hát elhagyott a beste kis cafka? Törj egy mogyoróvesszőt, hátha beléd szerelmesedik.

PILLÉR Vertem én eleget. Még rugdostam is. De ha nem volt pénzem! Éppen csak hús forintom hiányzott!

IVÁN Micsoda? Csak hús forint? Annyi még éppen van. Kapd el, nesze. Szerezz másik repedsarkút.

PILLÉR *(elteszi a pénzt, somolyog)* A tekintetes úr, az jó ember. Nagyon jó ember.

STIFTER *(halálra szántan)* Ich bitte um Entschuldigung. Azt kérdeztem, hol a könyveim.

IVÁN *(megvetően)* Az istállóban.

STIFTER Istállóban? A legszebbje könyveim? Azonnal megyek, és visszapakolok mind!

IVÁN *(gúnyosan)* Ne hamarkodja el, kedves jó dokter úr. Beraktam egy zsákba valamennyit. Aztán a fal-hoz vágtam. Különbben is ömlik az eső. Még elolvad a dokter úr.

PILLÉR Hát akkor mégiscsak elmennék. Beviszem a nagyságos asszonyt a kocsiszínbe.

IVÁN Nem viszed azt sehová! Velem jössz mulatni. PILLÉR Most? Megfáznak a lovak.

IVÁN Ne törődj azzal. Több is veszett Mohácsnál. Na lódulj! Megyünk a Fixelhez, onnét meg a pokolba!

Iván és Pillér kimegy. Káromkodás, ostorpatogás, kocsizörgés

STIFTER Mindig azt mondja, hogy több is veszett, mint a Mohács. Vajon ki lehet az a Mohács?

—Függöny—*(ha van)*

Vége az első résznek

Szeptemberi délután. Helyszín: a Baán-kúria társalkodóterme, a „szalón”, amely még a három hónappal korábbihoz képest is rikítóan izléstelen. Az álkínai vázák most már másfél métereseek, feltűnően ki van-nak csorbulva. Hatalmas kandalló, mitológiai jelenetekkel. Virágcsendéletek. A falakat rózsás tapéta borítja. Az egyik ajtó viszont utólag lett befalazva; látszanak a csupasz téglák. Két-három ablak szintén be lett falazva: öket átlátszó függöny próbálja rejtleni. Maradt egy ablak és egy ajtó, mindkettő a kertre nyílik. Alátvány most is kimerevített: Viktor újságot olvas, Olga pedig a zongoránál ül. A levegőben tarkabarka falevelek lebegnek, a padlón valóságos avar-szönyeg. Eleinte besüt a nap az ablakon; a rész vége felé teljesen besötétedik. Spangenberg Radiszló begördül tolszékén. Nagyon öreg, úgyszólván a végét járja. Hófehér haja és szakála földig lóg (vigyáznia kell, nehogy becsipje a kerék), hangja, keze reszket, szemüvege ujjnyi vastag. Egyébként metafizikusan vidám

SPANGENBERG Üdv! *(Szimatol)* Már megint hová vezérelt a tréfás kedvű vak sors? *(Szimatol)* Hé, van itt valaki? *(Hadar)* Hát persze, már megint önök. Mindjárt gondoltam. Elvégre nem akarok sen-kit fenyegetni, de rossz vége lesz. Nocsak! Megjédtek a hölgyek és urak? Nem kell félni, hanem kefélni. Egy ilyen kéjmámorító szénapadláson, ahol vagyunk. Hallják, hogyan zizeg? Ah, mily édes dal sír némán, holdvilágnak hősi lantján! Zörgetik a diót az egerek! Parancsolnak egérpecsenyét? Egérbőröcskét? Egéraprólékot? Nosza! Puskagolyóimat a bölcselgés majmoskodó köszörűkövén! *(Előveszi mardalyát, lövöldözni kezd. Egy golyó átüti a zongorát, amelyből párolgó, fehér folyadék ömlik)* Pardon. Azt hiszem, tévedtem. Ez mégsem a padlás, hanem. Kissé rövidlátó vagyok, mint már voltam szíves. Hohó, borocska, már megint a fülemben gurgulázol! *(Kalapját a megcsapolt zongorához tartja, möhön kortyol)* Hősies helytállásomra! Szemem világa, valljuk be, nem a régi, hanem az izlésem! Parancsolok egy szivart? *(Szemüvegét gyűjtőlencsének használva, rá-gyújt)* Milyen kellemes ez a nyárvégi borongás. Csak úgy ropognak a szőlővenyigék. *(Megbillen, belekapaszkdik a kottaállványba, tapos a kottalapokon)* Ropognak a kis mihasznák. Illatoznak a hársak. Zümmögnek és csicseregnek a hogyishívjakok. Senki, csak éppen Spangenberg, a magányos hérosz. Körötte jégtáblák, szívében tátongó magasságok. Ha láthatnátok az igazi Spangenberg Radiszlót! Aki hősiesen haptákban. Láthatnátok egy emelt főt és egy üres kezét. *(Énekel)* Legyen bár a világ Isten kalapja, akkor sincsen teteje sem alapja. Legyen bár a világ Isten kalapja, akkor sincsen teteje, sem alapja. *(Nyafka, kislányos hangon)* Adjatok nekem valamit! Oh, Istenem! Negyvenhét éves vagyok. Ha, tegyük föl, hatvan esztendő élek, akkor még hátra-van tizenhárom esztendőm. Hosszú idő. Hogy élem le azt a tizenhárom évet? Ha hátralévő napjaimat valahogy másképp élhetném le! Felébrednék egy ragyogó, csendes reggelen, és érezném, hogy újra kezdődött az élet! hogy minden, ami volt, elfelejtődött, kődbe foszlott. Új életet kezdeni! Sügátok meg, hogyan kell hozzáfogni! *(Iván hangján)* Élni fogunk. Végigéljük a napok, a messi esték hosszú, hosszú sorát, türelmesen viselni fogjuk a megpróbáltatást, amelyet ránk ró a sors; dolgozni fogunk másokért most is, öreg korunkban is, nem ismerve nyugalmat. Amikor pedig elérkezik az óránk, alázatosan halunk meg, és ott a siron túl elmondjuk, hogy szenvedtünk, és az Uristen meg fog sajnálni bennünket, és mostani boldogtalanságunkra meghatott szívvel fogunk visszanézni. Mosolygunk. És megpihenünk.* *(Felcsattan)* Hát meddig türjem ezeket a kilyuggatott bábokat? Nem én akartam így. *(Kigördül)*

Megelevenedik a kép. Egy szélfuvalat faleveleket zúdít a szalonba

* Háy Gyula fordítása

VIKTOR *(felneéz)* Mi az, nem játszol, kedveském? OLGA Valaki megzavart. Lelkem áhitatos csendjét szennyes, durva kézzel. VIKTOR Szóval már megint a macskát keresed. Bánom is én. OLGA Ah! Ott hevernek a kottalapok a földön. A zongora kilyukadt. A kertet bűzös gyom verte föl. Mohó karjaival mindent befon a pusztulás. Nyakunkba csorognak az őszi esők. VIKTOR De drágám, a ház tetőszerkezetét a múlt héten vizsgáltattam át. Különbösen is ragyogóan süt a nap. Igazi vénasszonyok nyara. Nem akarunk sétálni? OLGA Nem akarunk sétálni. Vénasszonnyal nem lehet sétálni. Kiderül a kis feleségedről, akit éjnek évadján csempésztél föl Pestre, hogy ott nagy titokban polgári házasságot köss vele, kiderül szegény kis feleségedről, hogy huszonhárom éves létére máris vénasszony, akivel nem sétál az ember, mert már a szomszéd faluban sem tanácsos mutatkozni vele, nemhogy a megyeszékhelyen. VIKTOR Már megint ezek a szemrehányások. Tudod, hogy ami csak tőlem telik. És nem érem föl ésszel. OLGA A te kis feleségednek elege van az egészből és mindabból, ami jár vele. De korrekt asszony, ezért zokszó nélkül tudomásul veszi, hogy kötelességei vannak a hozzátartozóival szemben. VIKTOR Olyan furcsákat beszélsz. És tele vagy pió-canyomokkal. OLGA Bizonyára már megint fantáziálok. Úgy is van. Kezdem a világot végképp nem érteni. Sőt. Kezd nem érdekelni, hogy nem értem. VIKTOR *(ástit)* Ej, csacsi gyerek vagy. OLGA Tőled majd megtanulom az okosságot. VIKTOR Ne tőlem! A példák előttünk hevernek. Csak le kell hajolni. Hogy mást ne mondjak, az újság beszámol egy norvég hajóskapitányról, aki be-fagyott a Jeges-tengerbe — ugye milyen jó, hogy van itt nekünk ez a kis Indian Summer? —, és ami-kor megtalálták, még akkor is haptákban állt. Ez egy nagyon érdekes tudósítás, várjál csak, mindjárt felolvasom.

Csend

A teremburáját! Ezt vedd szemügyre! El sem hiszem, ha nem a saját szememmel. A napfény kipörkölte. Valóságos trópusok. Sose halunk meg.

Csend

Várjál csak, ez azért mégis túlzás. Biztosan odapotytyant a cigárilló. De hiszen három éve leszoktam. OLGA Te Viktor. VIKTOR Parancsolj, kérlek. OLGA Egy kicsit sokat beszélsz. Nem láttad az ametisztköves nyakláncomat? VIKTOR Színét sem láttam. Talán a ládikában. OLGA Ott nincs. VIKTOR Akkor elvesztetted. OLGA Eddig még semmit sem vesztettem el. VIKTOR Majd ezentúl vesztesz. A városban szerzek másikat, még szobrot is. Aműgy sem volt igazán értékes darab. OLGA Engedd meg, hogy én döntsem el, mennyire volt értékes. Nem szeretném, ha méltatlan kezekbe kerülne. VIKTOR Jó, majd szólok a zálogházban, hogy azonnal értesítsenek, ha valaki behozná. OLGA Szóval mégiscsak ellopták. VIKTOR Aztán egy szóval sem; én csak azt mondtam, hogy esetleg valaki behozza, akkor mérsékelt áron vissza lehet. OLGA *(sóhajt)* Ismerlek már. Sohasem látom többé azt a szép nyakéket. Még anyámtól kaptam. Szétszóródás, felbomlás, enyészet. Letört a kilincs. Hámlik a vakolat. És ezek a furcsa keréknyomok a szalonban és a virágágyásokban. Ki járkál itt?

Csend, Viktor olvas

Vagy ezt is képzelem?

Csend

És mondd, miért falaztattad be az ablakokat? VIKTOR *(felpillant)* Hogy ne kelljen folyton kinézegetni. Vagy olyan érdekes látvány van odakint? És betört üvegek szinte naponta. És télen a huzat. És nyáron a darazsak és a legyek. Minek folyton-folyvást báméjszkodni. Nem érzed, milyen kínos és neveltséges, hogy az emberiség a tudományának és a kultúrájának sohasem látott magaslatára, mi pedig itt ülünk, és lélekről fecsegünk, és múlnak a napok és a hetek! OLGA Legszívesebben rám zárnád az ajtót! VIKTOR Ezt éppen te mondd, aki soha nem vagy hajlandó kimozdulni? Neked a Tax Ivánnal kellett volna polgári házasságot fűnyes csinnadrattával. A múltkor is láttam bent a városban — OLGA Szóval már megint a városban voltál. VIKTOR No de kérlek, ezt már megbeszéltük. Egy apróságot kellett elintéznem. Akkor vettem azt a két lovat a Rozgonyitól. És az Iván holtrészeg volt, és kötekedett, persze nem velem, és pofozkodott, és fülig el van adósodva. Mindazonáltal cigánylányokkal és bárcás kurvákkal. OLGA *Pfuj, (Csend)* Nézd, édes Viktor, én Ivánt fájlam a legkevésbé. Nekem az a fajankó sohasem imponált, és nem is fog. De mostanában önála értékesebb emberek is kerülnek a házukba. Egyedül a doktor, aki még el szokott jönni. De a tanító kitér a meghívásaink elől, ki tudja, miért. Pedig először kis híján elájult a megtiszteltetéssel. VIKTOR Ugyan kérlek. Ő nem számít. Korlátolt ember. Nem szívesen hallgatja szabad és emelkedett szellemiségű, előítélettől mentes társalkodásunkat. Sokat nem veszítettünk vele. OLGA És Gábor bácsi? VIKTOR Mindig ezzel hozakodsz elő. Ha megharagudott, meg is fog békülni. Vagy olyan égbekiáltó, hogy egy hónappal a történet után feleségül vet-telek? Van, akinek egy hónap, sőt egy óra legalább annyi, mint másnak egy év. Akár egy másodperc alatt is többet élhetünk át, mint más ember egész eseménytelen élete során. OLGA *(megrázkódik)* Igazad van, édesem. Ha tudnád, mennyire szeretlek. És még ennél is ezerszer jobban, csak egy kicsivel több erőm volna. Lesni fogom a gondolataidat. Illetve nem is fogom lesni, mert előbb-utóbb közösek lesznek a gondolataink. Ugye? Ápolni foglak, mint egy beteg fiúcskát. Úgy szeretném, ha beteg lennél egy kicsit. VIKTOR Hiszen semmi sincs veszte meg. Úgy élhetnénk, mint a paradicsomban. Csak légy egy kicsit megértőbb. OLGA Bocsáss meg, hogy olykor türelmetlen vagyok. Csakis azért, mert annyira szeretlek. Majd erőt veszek magamon. Zokszó nélkül fogom túrni, ha bekocszol a városba. Hidd el, megvan bennem a jó szándék. Gyönyörködni fogok műveltségedben. Te pedig felülbírálod gondolataimat és tetteimet. VIKTOR Tényleg nem fogod bánni, ha most elmegyek néhány órára? Szólnék a zálogházban, hogy figyeljék a nyakláncodat. Sőt, feljelentést is. Nem akarod? Jó, majd legközelebb. Akkor inkább meg-nézem a leshelyeket. A leshelyek nagyon fontosak a jó vadászathoz. OLGA Az egy véres, barbár mulatság. Azelőtt azt mondtad, hogy elvből nem vadászol. VIKTOR Azóta sajnos kénytelen voltam elveimből engedni. OLGA Vettem észre. Szeretnélek elkísérni. Szeretném egyszer látni, milyen is az a vadászat. VIKTOR Majd egyszer. Most jobban tennéd, ha zongoráznál. OLGA A befalazott ablakoknak? VIKTOR Gyakorolj a gyerekekkel. Ugyis rájuk fér egy kis nevelés. A tanító úr nézetei nagyon is ódivatúak. Bátran klavérozhatsz. Majd lelki szememmel a messzeségből. *(Kezet csókol Olgának, kimegy)* OLGA Hát elment. Nagyon téved. Szépszerével nem fog szabadulni. *(Felnyitja a zongora fedelét, előveszi az előző részből már ismerős távcsövet)* Hát persze.

Mindjárt gondoltam, hogy odamegy. De hát ez még nem jelent semmit. Nincs bizonyítékom. Hogy is lehetne? Az ablakokat befalaztatta. Tudtom és bele-egyezésem nélkül. Az éhenkórász. Rab vagyok a saját házamban. És még én könyörögjek neki, hogy maradjon. Vagy inkább vitriolt a szeme közé? Mint a pesti cselédlányok és milimárik? Menjen csak. De az én házamban, azt már nem. Ha mehetnékje van! Visszatartani nem fogom. Ha botrány, hát botrány. Ennél nagyobb aligha. Kultúremler különben sem riad vissza. *(Csend)* No de mitől olyan vonzó? Miért hittem olyan szépnek?

Az ablakon száraz falevelek zúdulnak be. Nem is fa-levelek: Viktor fényképei

Hiszen szőrös, mint egy majom! És meghízott. És egyik napról a másikra megvastagodtak az ujjai. És izzad. És csámcsog. *(Eltakarja az arcát)* És a bal vállán van egy tetoválás. Egy meztelen sellő. És még ő merészel műveltségéről csevegni! Igaz is: miért néz le mindenkit? Mennyivel különb ő, mint az a derék, bumfordi Tax Iván? Vagy Dahó Sámuel az ő rendíthetetlen erkölcsével? Folyton kimegy a szobából, valahányszor a szegény kis tanító eljön, hogy beszámoljon a gyerekekről. *(Fölvesz egy fényképet, nézegeti szórakozottan)* Igenis rossz útra tért. Föl kell szabadítanom. Hátha megint olyan szép lesz, mint azelőtt. Mint akár két-három hónapja. Mint itt. *(Fölvesz még egy fényképet)* Itt áll csipőre tett kézzel a bérc fokán. Tessék, ezt a haját akárki meg-nézheti. Vagy ezt a hősies lapockát. S nem elismerésre méltó-e mind homloka, mind lábszára? Sas-tekintetéről nem is ejtve szót! *(Összetépi mindkét fényképet, belenéz a távcsőbe)* Eltűnt. Kiséált a látómezőből. Hogy merészelte befalaztatni az ablakokat? Az én örökös gyanakvásom. És ha nem ártatlan. Akkor is csak én adtam ötleteket neki. Még minden helyrehozható. Boltozatos homloka nőne. Széles válla. Méteres, kékeres. Izmos lábikrái. Szegénykém. *(Belerúg a fényképkupacba)* Nicsak, a macska. Cic! Jer ide szépen, kis cicám! Ejnye, hát nem jössz? Menekülsz előlem, alattomos kis vad-állat? Ezt még megkeserülöd! Meg fogod átkozni fogantatásod pillanatát! No ne félj! nem bántlak! Finom tejecskét kapsz, gazdasszonya csöpp jószága! *(Fülel)* Már megint jön valaki! *(A távcsövet a zongorába dugja)*

DAHÓ *(belép)* Békességes jó napot kívánok a méltóságos asszonynak.

OLGA A tanító úr. Már hiányoltuk. Micsoda meglepetés.

DAHÓ *(komor méltósággal)* Akad ennél nagyobb meg-lepetés is a tarsolyomban. Megüzentem a Viktor úrnak, hogy megtalál a városban, de aztán úgy gondoltam, hogy inkább csendben, feltűnés nélkül. *(Zavarba jön)* Milyen szép fényképek. A Viktor úr. No-hát, ki hitte volna. Talán segethették fölszedni.

OLGA A férjem sajnos nincs idehaza. Vadászni ment.

DAHÓ Ilyenkor? Ilyenkor nem szokás vadászni.

OLGA Márpedig ő vadászni ment. De ha referálni akar a gyerekekről, nekem is elmondhatja.

DAHÓ Én a gyerekekről nagyon szívesen, de most nem egészen arról van szó. A Viktor úr azt ígérte, hogy segít elboronálni bizonyos ügyeimet.

OLGA Ó, hát ilyen kedves volt, igazán?

DAHÓ Éppen ez a bökkenő, kérem szépen. Nekem nincsenek ügyeim, sohasem is voltak, és remélem, hogy nem is lesznek.

OLGA *(némi megütközéssel)* Ezt hogy értsem?

DAHÓ Hát azt úgy tessék érteni, hogy ami nem illet, az nem illet. A Viktor úr ezt a nyakláncot a kis-leánynomnál felejtette. *(Előveszi)* Visszahoztam, tessék. Biztosan véletlenül. Vagy félreértésből.

OLGA Vagy úgy. Nem, kérem. Szó sincs véletlenről. A férjem ezt a nyakláncot az én tudtommal és be-leegyezéssel. Vigye csak vissza. Van-e még valami mondanivalója?

DAHÓ Igenis, van. A Viktor úr pénzt is hagyott. Akkor ugyebár ezt sem tekinthetem véletlennek. *(Csend)* Kérem. Nehogy azt higgye méltóságos asszony,

hogy én rossz néven veszem. A méltóságos asszony tehet vagy mondhat bármit, az nekem szent, és én gondolkodás nélkül meg vagyok győződve róla, hogy az úgy helyes. Ha pedig a méltóságos asszony úgy döntött, hogy, azt én eleve helyesnek tartom, ennél-fogva ha Viktor úr, én azt is feltétlenül helyeslem. Csak éppen. Én úgy gondolom, hogy a dolgoknak van egy bizonyos rendje, s azt nem jó megbolygatni. Mindenkinek a magáét. Quod licet lovi, non licet bovi. Ami kijár a méltóságos asszonynak, az nem illeti meg a falusi tanító leányát. Már megbocsásson a méltóságos asszony szokatlan vakmerőségemért.

OLGA Édes Dahó, csak azt akarom megjegyezni, hogy az ön atyai szeretete olyan nagyítóüveg, amely neveltséges torzókat mutogat önnek. Nem tudom, hiúság-e, nem tudom, mi, csak azt tudom, hogy ön férjemet olyan színből tünteti fel előttem, amely nem-csak őt, hanem engem is megaláz. Beláthatja, hogy ezt nem tűrhetem, ezt nem szabad túrnóm. Ön téved, édes Dahó, és jobban tenné ...

DAHÓ Kérem szeretettel, én csak kötelességemet tevék, csak kötelességemet, mint apa, mint polgár. Nem akartam senkit sem megsérteni, éppenséggel senkit ... mindössze visszahoznám a szegénységünkhez nem illő drágaságot! A becsületesem, kérem ...

OLGA Édes tanító úr. Tudjuk, hogy kend nemcsak derék és becsületes, de nyílt gondolkodású ember is. Ha feszélyezi e fényűző csecsebecse, hagyja csak itt. Majd küldünk helyette diópálinkát. És mikor látjuk legközelebb?

DAHÓ Ez meghívás volna? Oh, nagy tisztesség ez nekem, aligha vagyok méltó rá. Nem is hiszem, hogy egyhamar, de minden tölem telhetőt. Egyébiránt a pénzről, amit a Viktor úr adott, játékot vettem a kisgyermekeknek. *(Köppönyegéből azonosíthatatlan szerkezetet húz elő, majd egy bűgöcsigát, egy bádog-verklit és egy hintalovat)* Tessék. Ugye szépek. Tessék. Tessék. Szegény kisgyermek. Igaz is, már elég nagyocskák. Szükségük volna valami jobb tanítóra. Vagy esetleg nevelőnőre. Hát akkor nem zavarnék tovább. Tessék megmondani a Viktor úrnak, hogy hm. Szívesen látom bármikor, és majd igyekszem otthon találatni. Legalázatosabb szolgája. Nagyon sajnálom. *(Kimegy)*

OLGA Mitől ilyen izgatott ez a golyhó? Csak nem a leánykáját félti? Nahát, nevetnem kell! Viktor igazán komisz ember, de nem fog egy ilyen ostoba kis libára szemet vetni. Hát az a cselédlány, aki miatt el kellett menniük Pestről? Szegény Márta mind-végig úgy tett, mintha. Nem! Az ilyen rágalmakra gondolni sem lehet lealjasulás nélkül. Viktor legfeljebb flirtol egy kicsit, az hozzátartozik a jó modor-hoz és a schickes műveltség eszményeihez. De hát egy intelligens ember nem flirtol holmi süldő lányokkal a libalegelőn! A Viktor nem flirtol. Csak éppen a nyakláncomat ajándékozza nekik. Amit még az anyamtól. Megölöm. Kiszúrom a szemét, és kitépedem a bajuszakját. Pusztuljon. Előbb azonban én. El is ájulok. Standapé. Hol a Stifter, hogy eret várjon? Hol vannak a piócáim? *(Egy kisebb üvegvázból kiszedi a virágokat; a vízben félrófnyi vadul tekergődző piócák vannak. Homlokára, halántékára és nyakára illeszti őket)* Idejön élőszködni azzal a fené nagy műveltségével. A véretem szívja. Még hogy Sopenget fogunk zongorálni! Pont Sopenget! Istenem, az a Sopeng. De szép is volt.

MARIANN HANGJA És te milyen randa vagy. OLGA *(felsikolt)*

Ah! Ki van itt? Már megint leskelődöl?

MILI HANGJA Nagyon is randának tetszik lenni. Sajnálom, asszonyom, töltenem fegyver nincs.

Ha a rendező a jelenetet érthetőbbé akarja tenni: a kislányok Spangenberg monológja után oszonnak be, amikor még merev a kép, és elbújnak a zongora alatt, mint az előző részben

OLGA Hi, na megálljatok csak. Amit ezért kapni fogtok. Gyertek csak elő, kitekerem a nyakatokat. Hallgatóztok, mi? Alattomos kis vadállatok, szakasztott az apjuk. Gyertek csak, úgyis megtalállak bennete-

ket. *(Benéz a zongora alá. Felborogatja a pamlagokat. Leakasztja a képeket a falról, rájuk tapos) No gyertek elő, ne féljétek, nem bántak senkit.*

MILI HANGJA Csak a macskát.

OLGA *(mintha nem hallaná)* Hát szabad így meg-ijeszteni anyukát? Nem vagytok ti már kismalacok, tudhatnátok, mi az illendőség. *(A tapétát leszaggatja a falról, majd a papírvágó késsel a parkettát feszegeti)* Nagyon ügyesen bújócskázatok, olyan ügyesen, hogy az valami csuda, de most már biztosan össze-piszkolódott a ruhácskátok, és mocskos lesz a kezecskétek, és csimbókos lett a hajácskátok, és tele van tollpíhével. És belemegy a por a kis tüdőtokbe. Kaptok finom cukorkát, ha most rögtön előjöttök. És csokoládét. És indiánfejet marcipánból. De ha nem jöttök elő most azonnal, és nekem kell meg-találni benneteket! Nézzétek csak, milyen szép játékokat kaptatok! A mama küldte nektek egy messi országból, ahová azért utazott el, hogy meggyógyul-jon. Szép kis hintaló. Bűgöcsiga. Zenélődoboz. Kis angyalkák játszanak rajta. Hallgassátok csak! *(Fel-csapja a zenélődoboz fedelét, felzendül az ötödik Szimfónia. Ezúttal zenélődoboz-változatban)* Pfüj, micsoda pocsek, izléstelen skatulya. *(Belerúg, a doboz elhallgat)* Miket is beszéltek összevissza! Biztosan hallucináltam. Kis aranyosak, itt vagytok? *(Csend)* Nem vagytok itt? Úgy látszik, nincsenek itt. És mennyi szemét. *(A fénykép- és tapétafoszlárzy-kupacban turkál)* Úgyis nagytakarítás lesz. *(Fölvesz egy fényképet)* És ez nevezi magát szellemi hősnek, sőt háztulajdonosnak? *(Eltépi, eldobja)* Májás hurka selyemharisnyában. Ostobaság. Elég volt a piócékból. Kiszívnátok a véretem. Az életemet. Ugye, nyomorult férgek? No takarodjatok! *(Rángatni kezdi a pióccákat, csakhogy a pióca makacs jószág)* Meghalok. De jobb is úgy. Ennél szennyesebb aligha leszek az édes anyasártól. *(A pióccákat rángatja, sikertelenül; végül beköti a . fejét és a nyakát. Kopognak)* Most nem érek rá. Nekem a saját sorsom éppen elég!

STIFTER *(belép)* Wieso bitte? Már megint az a sors. Magyarok mindig csak sors. Nem egy tudományos, ugyebár.

OLGA Oh, doktor úr! Már úgy vártam! Azt hittem valami baja történt.

STIFTER Mitől van ilyen izgatott? Föl kell rakni né-hány Hírudines Medicinales, vagy hogy is mondják a Blutegel, pióka.

OLGA Már fölraktam. Doktor úr előtt nincsenek titkaim. *(Letekeri a kendőt)*

STIFTER Akkor le kell szedni kis piókat. Ach, valóságos Medúza-fő. Mythologisch látomány. Szalmiákkal szépen leszedjük fenevadak. *(A táskájában kotorászik)* Hová lesznek ők rakva? Vázába? *(A jelenet végéig szedegeti a pióccákat. Közben egy kicsit enyeleg)* Eine künstlerische Komposition. Zsenge virág-szálra vérszipó hornyó.

OLGA Doktor úr, mindez nagyon szép. De most a lényeg.

STIFTER *(sóhaj, szedegeti a pióccákat)* Igenis. Hát kérem, szép remény vannak.

OLGA *(tapsikol)* Szóval megmondta neki, hogy jöjjön át. Köszönöm. Férfihoz méltó. Egy lovagias. Remélem, arról nem beszélt, hogy én voltam az, aki. És mit válaszolt?

STIFTER *(sóhaj, szedegeti a pióccákat)* Hogy majd átjön.

OLGA Oh ! Ön egy kiváló férfiú ! *(Megcsókolja Stifter feje búbját)* És mikor lesz az a majd?

STIFTER Azt mondta, hogy kedden. *Valamikor holnapután.*

OLGA De kár, hogy olyan sokára! Legalább azt mesélje, mi történt? Milyen volt az Iván? Kedves volt? STIFTER Részeg volt.

OLGA Pfüj, maga csúnya ember! Hogy mondhat ilyet? Még hogy részeg! Az Iván, az birja. Mert ő nagyon erős. És azért iszik, mert a mámor.

STIFTER *(mentegetőzik)* Én is részeg voltam.

OLGA *(nem hallja)* Benne még él az öserejű szenvedély. Nyers és vad egy kicsit, az már igaz. Látja, doktor úr, még ön is tanul belőle.

STIFTER Éppen az van a baj. Kezdek tőle túlságosan is tanulni.

OLGA Ha már a doktor úr az Ivánt ilyen jól, akkor azt is, hogy a férjemről. Talán az, hogy mégiscsak feleségül, hozzá? Vagy orvosilag megoldható volna?

STIFTER A Herr Viktorral semmi baj. A Herr Viktorral társalkodni kétségtelen. Még mindig egy intelligens és érdekes. Talán egy kis hashajtó. Nyugtató kenőcs. Sopeng helyett Wagnert is tehetni bele. Különbben ugyanaz a französisch jellem. Kicsit van bohó, kicsit van frivol. Múltkor elbeszéltem, hogy a Jeges-tengerbe fagyott bele norvég hajóskapitány. És amikor megtalálták, még mindig haptákban. És a Herr Viktor erre mit mondott? Hogy okosabbat is az a kapitány tehetett volna. Pedig ez egy Zynismus, és magyarok azt nem szokták. És a szegény Ivánról is beszél gonoszakat. Mert az egy igaz, hogy az Iván úr nem tudott műveltnek megtanulni, és van egy vadember, de hát gonosz ember nem rossz ember, és van egy romlatlan ősi magyar jelleme. Sajnálom iránta.

OLGA Én eddig reszkettem Ivántól. Pedig egy kedves, vadállatian erős ösztönlény. Kötélizmok. Lélegzetelállító roppant szorongatás. Durva szálú, bozontos haj. Kiugró járomcsont. Hatalmas homlok, hatalmas ész. Apropos. Ugye, azért művelődött is egy kicsit?

STIFTER Nem is egy kicsit. Van egy nehéz feje, de lankadatlan szorgalom.

OLGA *(csókot hint)* Hát ez pompás! Köszönöm, doktor úr. Csak azt nem értem, hogy eddig mégis miért. Pedig egy ilyen ösztönös lángelme nem duráskodik. Hiszen a doktor úr is megmondá.

STIFTER Mert neki van egy büszkeség. Más már nem is van. Földje nem van, lova nem van. Ha pénze van, költi rögtön el. De most már semmi pénze van. Ha mégis pénze van, akkor iszik, és nem hallgat irántam. s most már nem is akar velem elutazni. Nem akarja, hogy megmentve legyen. És ami még sokkal kómikusabb, hogy én sem akarom, hogy megmentve legyen. Félek nagyon. Hogy lesz belőlem egy echt magyar, akinek józan ész és tudomány anynyi, mint két ökör, és nem akarnak legelni. Máris utazom, össze vagyok pakolva, vonat este nyolckor indul.

OLGA Micsoda? Hogyhogy elutazik? Még hozzá milyen váratlanul! Még szerencse, hogy az üzenet. No de miért ilyen hamar?

STIFTER Ez van hamar? Máris késő. Már teljesen az vagyok és olyan vagyok. Hiába fégyelmeződöm, ez megette tiszta ész. Tanult a Herr Iván tőlem kevés okos, én tőle sok butaság. Már nem tudok systematisch gondolkodni. Félek, hogy ennek vége nem lesz. Cigányzenére jár az ész. És megáll. Kipróbáltam bor és pálinka. Cipőmből ittam pezsgó, pfüj. Összetörtem beretválkozótükör. Mert a duhajkodás. És olvasni sem. Lesz nekem sok bolhabetűtől fájós a fej. Inkább utazom el. Fájni fog nekem szív, és irok levelek és képeslapok. És beveszek utazópor, különben sirni kell, amit a férfiak és kultüremberek indokoltan sem. Pedig magyaroknak van kicsi borsos Kultur, de jó erős Kultur, deáros műveltség. Virgil és Horaz, ami nagyon, de nagyon figyelemre méltó. Egyszerűbb emberek vannak durvák és durvák és vadak, de nemes Character. És nemcsak józan Vernunft, hanem álmodozás. Egy szép szomorú kopasz ország, ezt majd mindenkinek elmesélem Düsseldorfban, ahol él nekem alte Mutter, és meghalt nekem szép menyasszony.

OLGA Es vissza sem jön abból a Düsseldorfból?

STIFTER Oh.

OLGA Mi tagadás, hiányozni fog nekem.

STIFTER Biztosan visszajövök. Majd egy másik élet-ben. Lesz Nostalgie. Nem fogom feledni, hogy lomb-hullatás, és tarlott levelek a szalón padlózatán. És hogy nincs rózsás Labirint.

OLGA *(lámpalázasan hadar)* Sajog a szívem, doktor úr. Ön volt az egyetlen támaszom. Kiben bizzam ezután? Szeretni dicsó, viszontszeretni mennyei di-csőség lehet. Én e gyönyört még nem izlelém, de körömcseppig akarom inni jó- vagy balvégzetemet. És azon érzeményeket is, amelyeket a búcsúzás ka-

var föl keblemben, túrni nem, csak szenvedni lehet. Emlékezni fogok!!! Főldáldozok mindent édes ábránd-képeim oltárán, az eltűnt idő nyomában. Lemondok, a szerető szív óhaját kivéve, bárminő földi boldogságról, csak egy vágyálom teljesejék: hogy a szíveinket elválasztó szakadék fölött lebegő vékonyka szál el ne szakadjon soha. STIFTER Én ily szép mondani nem tudok. A Herr Iván kiszedte belőlem tudás. Ami van, az nem tudás. Az önök országában belátnom kellett, hogy igazi tudás az enyészett lassú szemléléséből adatik. Hiszen hullanak elsárgult levél. Szépasszony szép van őszi időben. Ilyen őszevszakot Németországban soha. Ott mindig eső.

Kimennek. Stifter az asztalon felejté tászkáját

MARIANN *(előbújik az egyik nagy vázából)* Elhordták magukat.
KLÁRI *(előbújik a kandallóból)* És mennyi szemét. Már megint a papa fényképei.
MILI *(ledobja magáról a terítőt, amely eddig zsámoly-nak álcázta)* Hülyék vagytok. Itt a doktor bácsi tászkája, most az a legfontosabb. Ezzel megállapítatik, mit is tartalmaz.
KLÁRI Jaj de jó, akkor én vagyok a patikus bácsi. MILI Fészes fenét vagy te patikus bácsi.
KLÁRI Megmondlak, hogy ilyen csúnyán beszélsz. MILI Csak rajta, majd úgyis kitekerik a nyakadat. Vagy hurkot kötnek a farkadra, mint a múltkor a fehér cicának.
MARIANN És én sem lehetek patikus bácsi? KLÁRI Ahhoz nem vagy eléggé kövér.
MILI Mi most fináncok vagyunk, akik nagyon veszélyesek, és világít a szemük, és halkán beszélnek, és azt mondják, hogy sajnálom, asszonyom. KLÁRI *(belenéz a tászkába)* Micsoda bűdös, ronda pem-pók! Még hogy ettől fogunk meggyógyulni! Majd ha bolondok leszünk!
MARIANN Pedig biztos nekünk csinálta. Jaj, de szép ez a zöld! *(Kivesz néhány üvegcsét. Nézegeti, szorgolgtatja)*
KLÁRI Hadd nézzem. *(Mégkóstolja)* Fúj, ez keserű. MILI Zöld és keserű? Akkor utazópor. Ha megeszzük, ugyanoda fogunk utazni, ahová doktor bácsi meg a mama.
MARIANN Még a temetés előtt utazott el a mamátok? És hová utazott?
MILI *(Stiftert utánozza)* Valahová messzire, ahol meg fog gyógyulni.
KLÁRI De hiszen a doktor bácsi azt mondta, hogy aki meghal, azt megeszik a geleszták és a vérszipó hernyűk.
MILI Elhallgass, te szemét! Nem hallottál még olyanról, hogy valaki csak félig halt meg, és aztán kibújt a föld alól? *(Huhog és füttyöl)*
MARIANN Ne csináld! Nagyon félek.
MILI Itt van ez a bűdös rózsaszínű, ez minden ijedséget elmulaszt.
MARIANN Hányat vegyek be?
MILI Ha kicsit félsz, akkor hatot vagy nyolcat. Ha nagyon félsz, akkor tizenötöt vagy húszat. Vagy bánom is én.
MARIANN Azt sem tudom, hogy mi az a tizenöt. Én csak százig tudok számolni.
MILI Akkor vedd be mindet.
MARIANN Ez olyan édes. Csak a végén egy kicsit savanyú. Kiköpöm.
MILI Dehogy köpöd. *(Hátba vágja)* Látod-e, milyen szépen lenyelted? Most már nem fogsz félni.
KLÁRI Nekem nem kell az utazópor.
MILI Elolvasom, hogy mi van ráírva.
KLÁRI Nem akkor sem kell.
MILI Miért? Elutazott a mama, most elutazik a doktor bácsi. Minden ember elutazik előbb vagy később. KLÁRI *(sír)* De én még kicsi vagyok, még nem akarok elutazni.
MILI Gyáva kukac. Itt akarsz maradni, hogy kitekerjék a nyakadat? Mint a csirkének a múltkor. Meg is fognak sütni, meglátod.
KLÁRI *(sír)* Akkor egyél te is!

MILI Jól van, ide nézz. Látod-e, mit csinállok? Beledugom a mutatóujjamat, és lenyalom a középső ujjamat.
KLÁRI *(elámul)* Te tényleg megeszed?
MILI Hát nem látod? Beledugom a mutatóujjamat, és lenyalom a középsőt.
KLÁRI Hé, hagyjál nekem is! Te mindig mindent megrabálsz! Mosatlan gyümölcsöt nem eszünk! MARIANN *(teli szájjal)* Randa játékok, nem köllenek!
(Belejük rúg)
KLÁRI *(teli szájjal)* Bűgőcsiga nem köll! *(Belerúg)*
Majd kapunk a mamától sokkal szebb játékokat.
MILI Majd a mama nem fog verni. És nem fog éheztetni. És nem kell kukoricára térdepelnetek. És játszani fogunk sok szép játékokat.
MARIANN Mit fogunk játszani?
MILI Bűjőcskát. Fogócskát. Nem hagyjuk, hogy be-csapjanak bennünket.
KLÁRI És esténként a mama szép meséket fog mondani.
MILI Földhöz csapkodjuk a verébfiókákat. És megeszük az éretlen körtét. A mama megengedi. MARIANN Attól megfájdul a hasunk. Nekem már most is fáj.
KLÁRI Nekem is.
MILI Akkor gyerünk gyorsan bűjőcskázni, majd attól elműlik.
MARIANN Most nem akarok hunyó lenni.
MILI Majd én leszek a hunyó. Csak jó alaposan bűjjetek el, nehogy megtaláljanak.
KLÁRI És akkor tényleg elműlik a hasfájás?
MILI Persze, de csak ha jól elbűjtök. Mert aztán ki-pumpáljuk a gyomrunkat, és napokig ágyban kell feküdnötök. És még a nyakunk is ki lesz tekerve. Na gyerünk. *(Kimennek)*
STIFTER Elnézést, itt felejtettem a táska. Milyen egy feledékenységek. Az én igazi disznó szerencsém van, hogy eddig még senkinek semmi baj lett belőle. *(Ki-megy a táskával)*
IVÁN *(belép. Hasonlít Viktorra, csak egy kicsit gyűröttebb)*
Hogy is van a kategorikus imperativusz? Nehogy éppen azt kérdezze! Várjunk csak! Nem, az a Tízparancsolat. Vagy az Apostolok Cselekedetei? Tudománytalan demagógia, pfúj. Egy kultúremler, az megjelenik. Erről jut eszembe. Kéztartás. Fejtartás. Gerinc. Most éppen olyan, sőt. Jövök, látogatok, győzők. És azt mondom: „Hölgyeim, a hálát nem veszem igénybe.” No de kultúremler nem iszik a bőrére.
OLGA *(belép)* Már megint kiöntötted az ebédet. No de most megvagy. Kémkedsz utánam, ugye. Nem elég, hogy lépten és nyomon aljasul és piszokul, hanem kémkedsz is.
IVÁN Parancsolsz, kérlek? Tiszte-legj! *(Összevágja bokáját, szalutál)* Van szerencsém!
OLGA *(felsikkant)* Ah! Iván! Te vagy az! Végre-valahára! De micsoda felfordulás! Kisül a szemem! Ki hitte volna, hogy máris? Hiszen annyiszor üzentem. És ne hidd, hogy nem furdalt. Most aztán tessék, pusztá sastelekedéssel a láb tőrta fővenyig. Nem is remélhetem, hogy megállhatok.
IVÁN Hogyan, kérem? Én azért bátorodom. Tekintettel arra, hogy sikerült a műveltség alapelemeit, nekem. De három hónap alatt nem lesz az emberből szalonna. Ítélni pedig csak egy kifinomult udvaronc.
OLGA Nem! Elegen van azokból, akik mindig okoskodnak! Lélekmélyből felbuzgó nyers ösztönöket akarok hallani!
IVÁN *(zavartan)* Én kérlek mindent, ami csak emberileg lehetséges.
OLGA Te persze könnyűszerrel, mert erős vagy és méltóságteljes. De én, aki gyöngé nőként kényszerektől körülbástyázva? Nem akarok panaszkodni. Nem élek rosszabbul, mint. Ám a pártatlan fürkészés gyakran ott is gyötrelmet lát, ahol semmi sincs. Semmi.
IVÁN Semmi? Az jó.
OLGA Annak, aki nem próbálta. Te még romlatlan és naiv lélek vagy. Akkor is, ha nem borotválkozol. De különben. Az a dermedt üresség. Olvastam az

újságban egy norvég hajóskapitányról, aki belefagyott a Jeges-tengerbe, s amikor megtalálták, még mindig haptákban állt. Es tudod, ki jutott eszembe róla? No mit gondolsz? Te! Mert a te szívedben annyi forróság van, hogy azzal minden jeget, az utolsó cseppig. Akárcsak az a szegény kapitány. Ott állt haptákban az összetorlódtó jégtábláktól közre-fogva — *(Sírva fakad)*

IVÁN *(megdöbben)* Nem értem. Hiszen az imént, hogy semmi bajod. Hiszen te leplezed! Lehet, hogy nem is vagy boldog? Már hogyne lennél! Aki fiatal. Gazdag és egészséges. Szerető férjed, akinek engedelmeskedhetsz, gyermekek és cselédek, akiknek viszont parancsolhatsz. Gyönyörű házadat *(belerűg a szemétkupacba)*, merész fantáziád szerint. Aki művelt. Aki világlátott. Szellemes és független. *(Elbizonytalanodik)* No de kérlek, nyugodj már meg! Bántott valaki? *(Homlokára csap)* Hogyne, bizonyára bántott valaki. Majd én ellátom a baját, ne félj!

OLGA Látod, így beszél egy igazi férfi. De most már hiába.

IVÁN Nem hiába! Megtanítom kesztyűbe dudálni, hogy ihaj! Talán a Viktor? Üssem agyon?

OLGA Ah, Iván! Oly nemes lelkű vagy! És olyan erős! Nem kell agyonütnöd, elég, ha csak egy kicsit.

IVÁN Igazad van. Kár érte. Hiszen olyan intelligens. És erős lelke. Még sokat kell tanulnom tőle. Ő lett a példaképem. Saját fegyvereivel fogom.

OLGA Tévedsz. Méltatlanra pazarolod. Mert a Viktor, az csak a látszat. Ellenkezőleg, önző és goromba. Es ezzel a távcsővel szokott utánam. *(Felmutatja a táv-csővet)* És nem eszi meg az ebédet. És legyeskedik a tanító lánya körül, ez már biztos. Ugye milyen egy elvetemült gazember? De ez még mind semmi. Most fogódkodj meg. Nem is művelt. Csak színleli. Világosan látszik a csapott homlokán. Különben is van egy társalkodókönyve, abból szokott felkészülni. Ha látnád, milyen fancsali képpel szajkózza! A doktor meg is mondta, hogy nem ez az igazi műveltség, és én hiszek neki. Különben is elutazik.

IVÁN Elutazik? A doktor? Bánom is én! Ez iszonyú! Hát ez a Viktor is ilyen? Pedig a példaképem volt! Rajta figyeltem a viselkedést! Hát most hiába kinoztam annyi penészes könyvvel magamat! Most már biztos, hogy agyonütöm!

OLGA Nem hiába! Téged nem lehet elrontani. Te ösztönösen fogékony! A te hatalmas nyers erőd eddig, bevallom. De csak azért, mert nem tudtam. Es most már csakis te kellesz. Belátom, komiszul viselkedtem. Becsaptalak. De többször nem foglak. Ugye, még adsz egy lehetőséget? Ugye még nem késő? Ne felelj semmit! Magad is hibás vagy! Miért nem hamarabb? Miért nem próbáltál ebből a posványból? Még mindent helyrehozhatunk. Te vad és jóságos, mint egy bölény. Mint egy kismackó. Kis-ujjaddal sem kell a Viktorhoz; nem engedem, hogy bemooskold a kezedet. Nagylelkűek leszünk; ő pedig a porba hull.

IVÁN Tehát már nem szereted? Vajon sohasem szeretted? Mindegy, most már késő. Oda vagyunk a kalapra gombostűzve.

OLGA Biztos, hogy késő? Azt akarod, hogy öngyilkos legyek?

IVÁN Tudod, mit akarok? Hogy hunyd le a szemedet.

Olga lehunyja szemét, Iván képtelen rászánni magát, hogy megcsókolja

OLGA *(csukott szemmel)* Ejnye, mi lesz már? Tényleg azt akarod, hogy véget vessek?

IVÁN Nem! Semminek! Soha! Minden ugyanaz, csak mi leszünk egy kicsit boldogabbak.

OLGA *(tárgyilagosan)* Nézd, a ház és a birtok az enyém. El is üzhethetném őt, ámde vannak bizonyos konvenciók, amelyeknek. Nem tehetem ki magamat. Noha kultúremler hozzászokott és nem riad vissza. Egyelőre mégiscsak a férjem. Nemesebb eszközök által kell őt.

IVÁN *(magában)* Arról majd én gondoskodom. *(Fennhangon)* Kár ezt a magasztos pillanatot enyelgéssé

dagonyázni. Majd holnap. Ha ma nem késő, holnap sem.

OLGA Semmi sem késő! Csak akarni kell. S nem elég akarni: tenni kell. Tudod mit: szöktess meg! Befogatok a kocsiba, még éppen elérjük az esti gyorsvonatot. Először elcsevegünk Stifterrel, aztán bebarangoljuk egész Európát. Vagy ha netán a trópusokra kívánczol. Világot látunk. Boldogok leszünk és gazdagok. Miért hallgatsz? Kedved nincs? Pénzed hiányzik? Mindkettőről gondoskodom! Csak meg ne várjuk, amíg elmúlik ez a gyönyörű pillanat! Most induljunk, amíg lendület van bennünk, amíg a lelkünk csüggedetlen!

IVÁN És a három gyerek?

OLGA Ugyan, kell is most ilyen kicsinyes gondokat fessegetnünk! Egyébként elvisszük őket. Gyermekeknek az anya mellett a helye. Még akkor is, ha nem az anyja. Pesten vagy Bécsben veszünk nekik útinecesszert. Na gyere!

STIFTER *(berohan)* Schrecklich! Végem van!

OLGA Doktor úr! A legjobbkor! Vagy mégsem utazik?

STIFTER De mennyire! Három és fél óra múlva nekem indul vonat!

OLGA Hát akkor ideje volna.

STIFTER Nix ideje! Táskámból két üveg méreg nin-csenek. Nagyon veszélyes. Három kisleány hol van-nak? Nekem indul vonat!

OLGA De nekem egy percet sem szabad! Máris indulunk! Most vagy soha!

VIKTOR *(belép)* Nem találok a kislányokat. Magam sem értem, de kezdek ideges lenni.

OLGA Hol kerested őket?

VIKTOR Mindenfelé.

OLGA Képzelem. Es ha megmérgezték magukat? Az édes kis gyermekeid?

VIKTOR Na de kérlek, ez már igazán túlzás. Ne légy izléstelen. Hogy engem, az még csak hagyján, de.

OLGA Ocsmány piperkóc. Ugye most is fantáziálok?

Majd én előkerítem őket! Iván, várj meg! *(Kirohan)* STIFTER Én pedig megyek templomkertbe. Ott lehet,

hogy bűjtak el. Nekem indul vonatom. *(Kimegy)* VIKTOR

Most aztán hallottad. Meg akar mérgezni. IVÁN Téged?

VIKTOR Iszonyúan féltékeny. Állandóan kémkedik utánam.

(Előveszi a távcsövet) Parancsolj. *(Elteszi)* És egész nap az ágy szélén ül pongyolában. És olyan boldogtalan. Hogy őt mennyire tönkretette a sors. Hogy milyen gazember vagyok én. Es még a falról is lenyúzza nekem a tapétát. És közben a macskáját kinozza. És meg akar mérgezni. Hát mondd meg nekem, élet ez?

IVÁN Ezt nem hihetem. Hogy az Olga. Azzal a kiváló jellemével. Azzal az erkölcsi morálissal. Ha pedig mégis, akkor miattad, nemde?

VIKTOR Igazad van. Csakis miattam. Rosszul bántam vele. Mea culpa, mea maxima culpa. Tőlem a legszebb jellemek is a sárga földig. A vesék redőibe látsz. Melletted ő meg is maradt volna szépnak és. De még most is, csak miattam átmennitileg. A te romlatlan őszinteséged. Mondanám, hogy vidd magaddal. Vagy akár én azonnal, nehogy utatokban legyek. Elvégre komiszul viselkedtem. Sajnálom. De most jóvátesszük. Ez a legkevesebb, amivel. Botrány lesz, de művelt ember nem riad vissza. Persze bizonyos konvencióknak mégis engedelmeskedni kell. Pillanatnyilag lehetetlen, bármilyen szívesen tenném is. Nem lehet lemondani róla. Ragaszkodik szegényke. Nem élné túl. Elvégre felelősséggel. Ki fogom bírni tolakodó szenvedélyét, ameddig emberileg lehetséges. *(Hirtelen)* Barátom, csak te segíthetsz. Megteszed?

IVÁN Hát persze. Bevallom, félreismertelek. Te sokkalta jobb vagy, mint amilyenek. — Micsoda? Segíteni? Miben?

VIKTOR *(súgja)* Meg akar mérgezni. Félek. De most nem ezért. Van a tanítónak, a Dahónak egy lánya. Biztosan láttad már. Csinos kis dög. És ahogy el tud pirulni, hát az csuda.

IVÁN Szóval felcsináltad.

VIKTOR Ez így nagyon durva. De hát lényegében. Igazán vigyázhatott volna.

IVÁN És most? Vegyem feleségül?

VIKTOR Ugyan kérlek. A segédtanítóhoz sem akart hozzámenni. Most raktam föl a pesti gyorsra, fél órája sincs. Az apja még nem is tudja. Hagytam a házában egy elég értékes nyakláncot. Csak nehogy elkezdjen követelőzni, az kínos lenne. Hátha nem züllik el a kicsike. Akár kalaposlány is lehet belőle Pesten.

IVÁN Hát akkor miben segítsék?

VIKTOR Ez egy lezárt ügy. De most egy másikat, mi-nél hamarabb. Mert az Olga. És akkor végem. A legrosszabb, amikor alaptalanul gyanakszik. Olyan-kor a legveszélyesebb. Kifizetem az adósságaidat. Sőt azon felül is, ha kell.

IVÁN Üssem agyon?

VIKTOR Kicsodát? Eszedbe ne jusson! Ellenkezőleg! Hanem ismered-e Pillér Gábort, azt a surmó legényt? Annak van egy szeretője.

IVÁN Igen, a Zsófi.

VIKTOR Zsófi. Nem is rossz név. És ez a Pillér Gábor egy békétűrő legény?

IVÁN Az hát. Akár fát is vághatsz a hátán. Csak egy kis pénzt adj neki.

VIKTOR Vagy ügy. Kitűnő. Hát ezt akartam tudni. Mármost az utat a Zsófihoz, ha megmutatnád. És néha fölkeresnélek a házában, egy kis mulatozásra. Mindig szölok egy nappal előtte. Majd olyankor nem kell otthon találatni. És az adósságaidat, előbb-utóbb, én. Hisz mégiscsak úriemberek vagyunk. És ha körültekintőek, akkor semmi botrány. Ellenkezőleg. Szóval te sem jársz rosszul.

IVÁN Hogy nem járok rosszul? Hát ne járjunk rosszul, nosza!

VIKTOR Kezet rá!

Kezet ráznak

Hü, de kemény kezed van. Engedj már el! IVÁN

Megyünk a Zsófihoz. Most rögtön.

VIKTOR Most? Ne bomolj!

IVÁN Vagy most megyünk, vagy soha. Most éppen odahaza van.

VIKTOR Odahaza? Miket nem tudsz te! Nagy kópé vagy, hallod-e! Ne hidd, hogy megijedek holmi kalandoktól. Egészen izgatott lettem.

IVÁN Hozz magaddal egy nagy kést. Az erdőben, ahol a Zsófi lakik, nagy kutyák vannak. Azokkal nem lehet ám tréfálni. *(Előhúzza vadászését, vissza-dugja)* Nálam is van, látod-e?

VIKTOR Kés? Azt nem szeretem. Itt van ez a fokos. *(leakaszt egy fokost a falról)*, kicsit kormos a nyele, de nagyot lehet vele űtni. Ne hidd, hogy megijedek holmi kutyáktól.

IVÁN Mehetünk?

VIKTOR Várj egy pillanatig. Előkeritem a gyerekeket. Majd öklekötik az Olga figyelmét.

OLGA *(berohan)* Megörülök! Mindjárt indul a vonat, és a gyerekek sehol!

VIKTOR Összevissza beszélsz. Rossz pénz nem vész el. IVÁN *(Viktorra kacsint, Olgához)* Hol kerested őket? OLGA Itt a padláson. A ház körül. A szénaboglyában. IVÁN *(kacsint)* Lehet, hogy az erdőbe mentek.

VIKTOR *(kacsint)* Gyere, megnézzük. Mert aztán be-sötétedik.

OLGA Megtiltom! Legalább egyikőtök maradjon! IVÁN De hát a gyerekeket! Talán haldokolnak éppen! OLGA Bánom is én a gyerekeket! Mindjárt sikoltozni

fogok!

VIKTOR Gyorsan, gyorsan! Ez mindenre képes! IVÁN *(kacsint)* Ne feledd a fokost. Nagy kutyák van-nak arrafelé. *(Kimegy)*

VIKTOR *(kacsint)* Boldogok és gazdagok leszünk. *(Kimegy)*

OLGA *(főlemelkedik, visszahanyatlik)* Vízet. Szédülök. Nem kapok levegőt. A szívem. Hol a doktor, miért nem ad valerianát? Ki vagyok szolgáltatva. Már megint leskelődik valaki. Most már biztos, hogy megölöm őket. És a nyaklánc!

DAHÓ *(berohan)* Hát eljöttem volna!

OLGA Hol a nyakláncom?

DAHÓ Bánom is én! Eddig túrtem, de a szentek sem túrnek el mindent. Már elnézést. Áldott békességes jó napot kívánok a méltóságos asszonynak, és elnézését kérem, amiért zavarni bátorokodom. A méltóságos úr felől szeretnék tudakozódni.

OLGA A férjem —

DAHÓ Ha vadászik, annál jobb. Majd utánamegyek. OLGA Talán elszámolnivalója van vele?

DAHÓ Olyasféle, kérem tisztelettel. A méltóságos asszonynak mindent szabad, és amit a méltóságos asszony, az bizonyára helyénvaló. Csakhogy ma dél-után fény derült bizonyos, előttem eddig ismeretlen

,összefüggésekre. A méltóságos Viktor úr.

OLGA Nézze, ha fontos magának. Elvégre nem titok. Valahol itt, a környéken.

DAHÓ *(szalutál)* Köszönöm alássan. Elvihetném ezt a távcsövet? *(Fölmarkolja)* A vadászaton elkél a szemléltető eszköz. Most pedig leszek vakmerő föl-tenni az I betűre a pontocskát becsülettel. *(Össze-vágja a bokáját, kimegy)*

OLGA Egy szót sem értek. Talán fölbosszantották a tanító urat a gyerekek. Már megint hallgatóznak a kis ördögfiókák. *(Fölborítja a pamlagokat)* Itt sincsenek. *(Főlnyalából egy csomó szemetet, beletömi a kandallóba, meggyújtja)* Itt sincsenek. *(Összetöri a nagy vázákat)* Itt sincsenek. Megörülök. Lehet, hogy már meg is örültem.

GÁBOR BÁCSI *(belép)* Dicsértessék!

OLGA Siessünk, amíg nem késő!

GÁBOR BÁCSI *(eleinte kimért és tartózkodó, fokozatosan izgalomba jön)* Takarítasz, édes leányom? Isten előtt kedves a rend és a tisztaság. Hallom, a kis-gyermekek elcsapták a hasikájukat. Lám csak, ez a torkosság büntetése. Magad is milyen zaklatott-nak látszol. A hitehagyott keresztenyek hiába szaladgálnak föl és alá, mégsem boldogok. Ellenben a hódrol tudvalevő, hogy ha üldözőbe veszik a vadászok, leharapja heréjét, és a lábuk elé veti, mire futni hagyják. Te is, hitbuzgó ember, add meg a vadásznak, ami jár neki. Mert a vadász a sátán, zsákmánya pedig fajtalanság, házasságtörés, gyilkosság Minezt harapd le magadról, s vedd a sátán elé, hogy futni hagyjon ez az ürdüngős vadász.

OLGA Ezt óhajtottad közölni velem?

GÁBOR BÁCSI Engedd meg, hogy befejezzem. Úgy vélem, holmi gyermeki pákosztosságoknál fontosabb a hit romlott falának felépítése. Megátalkodott vagy, édes leányom.

OLGA Ne vedd zokon, de nagyon sietek.

GÁBOR BÁCSI Persze, hogy sietsz. Kapalódzik a kis lelked. Jegyezd meg: bűne kettő van az embernek, a hanyagság és a türelmetlenség. A türelmetlenség miatt üzetett ki az ember a paradicsomból, és a hanyagság miatt nem térhet vissza.

OLGA Ez mind igaz, de közben a kisleányokat súlyos veszedelem.

GÁBOR BÁCSI Jól mondod, súlyos veszedelem. Általad és miattad. Vagy veszélyesebbnek véled a has-fájást — vagy akár a máglyahalált is a kárhozat-nál?

OLGA Aztán pedig elutazom.

GÁBOR BÁCSI Látod, erről van szó.

OLGA Hiába tiltod meg.

GÁBOR BÁCSI Eszem ágában sincsen, sőt, éppen kér-ni szerettelek volna rá. Jobb, ha félrehúzódasz. Botránykó lettél.

OLGA Művelt ember nem riad vissza.

GÁBOR BÁCSI De még mennyire, hogy visszariad. Te még semmit sem tudsz. Újdonsült férjedről különös mendemondák terjednek. Nagy részük sajnos igaz-nak látszik. Sürgősen utazzatok el mindketten. Ha lehet, még ma.

OLGA Még ma. De nem Viktorral.

GÁBOR BÁCSI Muszáj. Viktor nem érdemli meg, hogy figyelmeztessem, de lelkipásztori kötelességből. Felebaráti szeretetből. Állampolgári jogérzékéből. Azt akarod, hogy? Hol van Viktor?

OLGA A kisleányokat keresi.

GÁBOR BÁCSI Az most mellékes. Őket nem bántják. Merre ment?

OLGA Talán a templom felé.

GÁBOR BÁCSI Akkor találkoztunk volna.

OLGA Lehet, hogy az erdő felé.

GÁBOR BÁCSI Micsoda? Megőrült? Az erdőbe, fegyvertelenül, most, amikor? Utánamegyek, nehogy az-tán. Rám talán hallgatnak még.

OLGA Majd én. Alig állsz a lábodon, és különben is, akkora baj még sincs talán.

GÁBOR BÁCSI *(tajtéckzik)* Te még mindig nem érted, miről van szó? Ízekre fogják szedni, és teljesen igazuk van. Ki tudja, hogy azonfölül még mi minden szárad a lelken? Üljön fel az első vonatra, mielőtt eszükbe jut, hogy lecibálják. Vagy legalább jelentse föl magát a megveszék helyen!

OLGA *(magában)* Semmi kétség, meghibbant szegény. *(Töpreng)* Eleget ábrándoztam. Lássunk tisztán és gyakorlatiasan. A kisleányok eltűntek. A doktor mérgei eltűntek. A nyakláncom eltűnt. Viktor eltűnt. Iván is eltűnt. Minden elveszett. Hát most elutazunk vagy fölrajkam a piócákat? *(Kirohan)*

GÁBOR BÁCSI *(a pamlagra hanyatlik)* Eddig bírtam, de most. Víz. Szédülök. Nem kapok levegőt. A szívem. Hol a doktor, miért nem ad valerianát? Pater noster, qui es in coelis, sanctificetur nomen tuum. Hagyjuk inkább. Csupa szemét és roncs és törmelék és mocsok. A magyarázat bennük van, csak le kell olvasni. Csak sötét van. *(Füfel)* Pszt. Valaki jön. Hé, ki van itt? *(Feltépi az ajtót, kinéz)* Senki. Ostoba tévképzetek.

DAHÓ *(távcsóval bekandikál az ablakon, hátraszól)* Nem látok semmit. *(Beordít)* Hol a becsületed?! GÁBOR BÁCSI Fogalmam sincs.

DAHÓ *(szuszogva bepréseli magát az ablakon, kezében a távcsó)* Majd én adok neked fogalmakat.

GÁBOR BÁCSI *(segít neki)* Nem tudom, kihez van szerencsém, de kerüljön beljebb.

DAHÓ Dahó Sámuel okleveles tanító vagyok.

GÁBOR BÁCSI Tanító úr! A legjobbkor jött!

DAHÓ Persze, hogy a legjobbkor. Nesze! *(Leüti Gábor bácsit a távcsóval)* No kell-e még? Mi az, nem is védekezel, te nyálas nőcsábász? Na mi lesz már, mozogj! Ne tessék tréfálni, méltóságos úr. Tessék fölkelni. Megigérem, hogy többet nem bántom. Családom van, vagyis már nincs. Épp elég baj, hogy nincs, irgalmazzan a méltóságos úr, ne pusztuljon el itt nekem! *(Csend)* Hát ez meghalt. Úgy kellett neki. De legalább megöltem. Ötvenhárom éves vagyok, és most kellett rájőnnöm, hogy a művelt úriemberek éppen olyanok, sőt még olyanabbak! Hát kihez bizzék az ember ezek után? Kihez tartsa magát? Jobb is, ha felakasztanak, mert most már sem istent, sem embert nem fogok nézni! *(Őrjöng, tör-zúz)* No kell-e még? Tessék! Tessék! Még ez sem volt elég? *(Zihál)*

Hú, de dobog a szívem. Legjobb lenne, ha most mindjárt elvinnének. Hé, zsandárok! Hol vannak a zsandárok? Az ország tele van zsandárokkal, csak most nincsenek, amikor kellenének! Hát nem akar elvinni senki? Most mi lesz? *(Sírva fakad)* Olyan szokatlan egy sötét szobában egy hullával üldögetni. Méltóságos úr, könyörüljön rajtam! Hm. Allítólag

ilyenkor kihegyesedik az orruk. Milyen lehet egy liliomtipró, amikor kihegyesedik az orra? Nem kell félni, most már nem harap. *(Gyufát gyújt. Vacog a fogja)* Bátorság. Egy néptanító nem szokott félni. Nézzük csak. Nem is hegyes az orra. De mitől öszült meg? És mi ez a furcsa fekete ruha? Mintha valami reverenda volna. *(Kialszik a gyufa)* Húha. Csak nem? Pedig ez ő. Láttam az arcát. A plebános úr. De hogy került ide? Szóba sem állt velük. Gyufát kellene gyújtani. Nem, abba belehalok. Biztosan ő. Szegény. Ő volt az egyetlen, aki pártomat foghatta volna. Magamat is agyonütöm, az lesz belőle. *(A távcsóval fejbe vágja magát)* Au! Ez fáj! Különben is, talán én vagyok a hibás? Miért nem gyújtott világot! Ez is a méltóságos úr büne! Ezért külön bosszút állok. Nyomorult gazember, előkaparlak a föld alól is, ne félj! *(Kimszlik az ablakon. Harangszó)*

PILLÉR *(bejön, Gábor bácsiban elbotlik)* Az anyja szemit, mi van itt? Romhalmaz? *(Gyufát gyújt)* Ni-csak, a plebános úr. Ugyancsak el talált szenderülni. Pedig volna mesélnivalóm. *(Kialszik a gyufa)* Hé, plebános úr, keljen föl! Huzat van itt, oszt még tüsszögni fog a végén! Ejnye, mi baja? Nem akar szuszogni? Az pedig már öreg hiba!

STIFTER *(belép)* Sakramentum, van itt sötét. *(Gyertyát gyújt)*

PILLÉR Hát még ha tudná, doktor úr, amit én udok.

STIFTER Én is tudom annyi mindent. Mindenki fekszik ajultan. Frau Olga fekszik hisztériában. Herr Pfarrer fekszik hagymázos bolondságban. *(Ráhajol)* Nem is bolondság ez, hanem etwas Mechanisches. Hogy is mondják, agrázás. Meg lesz állapítva, hogy kijött-e már Exitus neki. Három kisleány mérget vett be, gyomrájukat sebesen kipumpáltam önekik, és most fogtak élni. Most pedig indul vonat rögtön, és elbúcsúzom Viktor úrtól és Iván úrtól, és lóhalálában rohanok állomásra.

PILLÉR Tőlük aligha fog elbúcsúzni, drága jó doktor úr.

STIFTER Miért? Hová lettek?

PILLÉR Odalettek.

STIFTER Ach, wie Schade. Csak éjszakára jönnek te-hát vissza. Tévedtek el erdőben?

PILLÉR Úgy is lehet mondani. Ott fekszenek az úton keresztbe. Az egyiknek a kezében kés van, a másik-nak fókos. És mindkettőnek szét van löve a feje. Hát ehhez tessék hozzászólni.

STIFTER *(fejét csóválja)* Na de kérem. Kérem. Az én türelmemnek is van határa!

Kimennek

Spangenberg begördül, trágár mozdulatok közepette hahotázni kezd. A trágárság rángatózásba s a kacagás hörgésbe csap át, habzik a szája. A hab elborítja őt magát, a tolószéket, a színpadot. Feltámad a szél, a habot félresodorja, s látszik, a tolószékben egy csont-váz ül

Függöny
(ha van)